

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Ivana Galunić

Modeli informacijskoga opismenjavanja studenata na visokoškolskoj razini
(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2016.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Ivana Galunić
Matični broj: 19759

Modeli informacijskoga opismenjavanja studenata na visokoškolskoj razini
DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost, smjer knjižničarstvo
Mentor: dr. sc. Milorad Stojević, red. prof.

Rijeka, 5. siječnja 2016.

Sadržaj

1. UVOD	4
2. OPĆENITO O PROBLEMU	6
3. KONCEPT INFORMACIJSKE PISMENOSTI	7
3.1. Pojam informacijske pismenosti	7
3.2. Razvoj informacijske pismenosti	11
3.3. Faze istraživanja informacijskoga opismenjavanja	12
4. MODELI I STANDARDI INFORMACIJSKE PISMENOSTI.....	14
4.1. Modeli pretraživanja C. C. Kuhlthau – proces pretraživanja informacija i vođeno istraživanje	14
4.2. Model prikupljanja bobica (berrypicking model) M. Bates	15
4.3. Relacijski model C. Bruce.....	16
4.4. Model Šest velikih vještina	17
4.5. SCONUL model.....	18
4.6. Standard Američkog udruženja za visokoškolske knjižnice (ACRL).....	19
4.7. IFLA-in standard	21
4.8. Nacionalni standardi.....	22
4.8.1. Australski i novozelanski standard – ANZIL.....	23
5. INFORMACIJSKA PISMENOST U VISOKOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU	26
5.1. Informacijska pismenost i cjeloživotno učenje	28
5.2. Bolonjski proces i informacijska pismenost.....	31
5.3. Uloga visokoškolske knjižnice u programima informacijskog opismenjavanja studenata	34
5.4. Primjeri dobre prakse u provođenju programa informacijskog opismenjavanja na visokoškolskoj razini u Republici Hrvatskoj	38
5.4.1. Primjer istraživanja informacijske pismenosti studenata u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (NSK).....	38
5.4.2. Informacijska pismenost u nastavnom programu Medicinskog fakulteta u Zagrebu	41
5.4.3. Informacijska pismenost na Sveučilištu u Zadru	42
5.4.4. Program informacijskog opismenjavanja na Sveučilištu u Osijeku.....	43
5.4.5. Informacijsko opismenjivanje studenata na Pravnome fakultetu u Rijeci	44
5.5. Odras informacijske pismenosti na radnome mjestu	45
6. RASPRAVA.....	47
7. ZAKLJUČAK	48
8. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	50
9. LITERATURA.....	51
10. POPIS KRATICA	57

1. UVOD

Budući da živimo u društvu koje karakterizira brz tehnološki napredak te brzo zastarijevanje postojećih informacija i znanja, od nas se očekuje da se prilagođavamo novome društvu i svakodnevnom traženju potrebnih, novih informacija. U takvom se društvu mogu snaći samo informacijski pismene osobe spremne na prihvaćanje koncepta cjeloživotnog učenja. Naravno, to se ne odnosi samo na učenike i studente koji za svoje obrazovne potrebe moraju znati kako i gdje potražiti relevantne informacije i od njih napraviti kvalitetan rad. Informacijska je pismenost potrebna i zaposlenicima u svim profesijama zbog toga što se i od njih očekuje da prate novosti na tržištu, istražuju konkurentske tvrtke i skupljaju informacije za njezin napredak.

Tradicionalna pismenost koju obuhvaćaju čitanje i pisanje te računalna pismenost u današnjem društvu nije dovoljna. Informacijska je pismenost ona koja omogućava ljudima da uopće prepoznaju potrebnu informaciju, da znaju gdje je pronaći, kako je organizirati i ono najvažnije – da budu kritični prema njoj. Svako informaciji koja dolazi do nas valja postaviti pitanje o njezinoj valjanosti i pouzdanosti. Naime, u bujici informacija koje nas svakodnevno okružuju važno je prepoznati relevantnu informaciju. Ono čemu nas uči informacijska pismenost je kako učiti, kako se snaći u današnjem društvu, kako pristupiti informacijama.

Ulogu u informacijskom opismenjavanju studenata imaju i visokoškolske knjižnice koje u suradnji sa sveučilišnim nastavnicima mogu pokazati vrlo dobre rezultate. Tako se program informacijskog opismenjavanja može integrirati u redovnu nastavu u obliku obveznih kolegija kako bi se studentima ukazalo na prednosti istraživačkog tipa nastave i učenja rješavanjem problema. Knjižničari mogu pomoći nastavnicima u pokretanju tog projekta jer je upravo knjižnica svojevrsno *informacijsko i obrazovno središte* svake visokoškolske institucije.

Cilj je ovoga diplomskoga rada ukazati na važnost provođenja programa informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini. Važnost njezina provođenja utječe na razvoj istraživačkih sposobnosti studenata, ali i na tezu o učenju tijekom cijeloga života. Osim toga, studente se ovim programom osposobljava kako bi bili konkurentni na tržištu rada te razvili vlastita kritička i analitička mišljenja.

Na nekoliko primjera ranije provedenih istraživanja informacijske pismenosti studenata na visokoškolskim institucijama u Republici Hrvatskoj pokazat će se kojom razinom znanja i sposobnosti korištenja informacijskim izvorima studenti raspolažu te smatraju li korisnim njihovu integraciju u nastavni proces. Ovim se radom želi skrenuti pozornost na problem neprovođenja programa informacijske pismenosti i štetu koja se njime postiže.

Prvi dio rada prikazuje osnovna obilježja koncepta informacijske pismenosti, njezin povijesni pregled i razvoj. U središnjem je dijelu analizirana informacijska pismenost na visokoškolskoj razini te je prikazana suradnja visokoškolskog knjižničara i nastavnika. U nastavku se rada prikazuje poveznica između informacijske pismenosti i cjeloživotnog obrazovanja te modeli i standardi informacijske pismenosti. Zaključak diplomskoga rada predstavlja najvažnije rezultate do kojih se došlo proučavanjem literature i analizom programa informacijskog opismenjavanja koji se provode na nekoliko visokoškolskih ustanova u Republici Hrvatskoj.

2. OPĆENITO O PROBLEMU

Kako učenje na visokoškolskoj razini zahtijeva visok stupanj samostalnosti i individualnoga, istraživačkoga rada, studenti se moraju znati koristiti različitim izvorima informacija kako bi njihov rad polučio dobre rezultate. Visoko školstvo koncipirano je drukčije u odnosu na osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje u kojem su nastavnici svojevrsni prijenosnici znanja svojim učenicima. Studenti moraju poznavati različite vrste izvora znanja kao i mogućnosti njihova pristupa te posjedovati sposobnosti razvoja učinkovitih strategija pretraživanja. To je iznimno važno zbog toga što će tako studenti moći iz bujica dostupnih informacija odabrati relevantne i kvalitetne, interpretirati rezultate, sintetizirati novo znanje te ga etički valjano prenijeti drugima. U današnjem je internetskom okruženju to vrlo teško zbog toga što su informacije svih vrsta dostupne svima pa ih studenti često nelegalno preuzimaju bez navođenja izvora.

Zbog prethodno navedenog problema, u akademskom (i drugom) je svijetu potrebno razvijati sposobnosti pretraživanja izvora, vrednovanja, odabira i organiziranja novoga znanja. Opisana znanja, vještine i sposobnosti ujedinjuju se u konceptu informacijske pismenosti kao ključne pismenosti 21. stoljeća.

U informacijskome opismenjavanju veliku ulogu imaju i visokoškolske knjižnice koje bi u današnjem informacijskom dobu trebale promijeniti svoju prvobitnu ulogu mjesta čuvanja knjiga u suvremena ne samo informacijska, već i obrazovna središta institucija.

3. KONCEPT INFORMACIJSKE PISMENOSTI

3.1. Pojam informacijske pismenosti

Pri određenju pojma informacijske pismenosti ističu se dva segmenta – informacija i pismenost. „Informacija je sažeto znanje, *zapakirano* ljudsko iskustvo, izvor velike količine podataka, izvor koji poprima različite oblike, pohranjuje se, prenosi i dostavlja uz pomoć različitih medija i metoda. Informacija je zasigurno neophodna za kreativnost i inventivnost, osnovni izvor u postupku učenja i razmišljanja, važan izvor za nacionalni društveni i ekonomski razvitak“ (Jesus, 2011: 19). Kako smo danas „zatrpani“ velikim brojem različitih informacija do kojih možemo doći preko različitih vrsta izvora, svaku informaciju valja prethodno provjeriti kako bismo bili sigurni u njezinu točnost. Informacije danas čine osnovu razvoja društva zbog toga što informacijsko-komunikacijska tehnologija izrazito brzo napreduje. „Informacije su najvažniji resurs današnjice koji pretpostavlja produktivnost u svim sferama života“ (Špiranec, Lasić-Lazić 2004: 51). Sukladno tome, za današnje društvo kažemo da je u svojoj osnovi informacijsko društvo (Rubinić, Stričević 2011: 25). S druge strane, pismenom se osobom smatra onaj koji zna čitati i pisati, odnosno *onaj koji posjeduje određene kompetencije*, a koje se stječu osnovnoškolskim i srednjoškolskim obrazovanjem (Jesus, 2011: 20). Zbog različitosti prijevoda u brojnim jezicima, za informacijsku se pismenost ponekad upotrebljavaju termini kao što su informacijska kompetencija, informacijska kultura, informacijsko obrazovanje, informacijska sposobnost ili korištenje informacija (Owusu-Ansah, 2005). No, važno je spomenuti kako informacijska pismenost ne označava ni posjedovanje velikog broja informacija kao ni sposobnost čitanja i pisanja. Upravo se to očituje u jednoj od najvažnijih definicija informacijske pismenosti objavljenih u *Proglasu Američkoga knjižničarskog društva* 1989. godine. Prema njoj se informacijski pismenim smatraju „osobe koje su naučile kako učiti... jer znaju kako je znanje

organizirano, kako pronaći informacije i kako se koristiti njima na svima razumljiv način... to su osobe pripremljene na učenje tijekom cijelog života“ (ALA, 1989). Dakle, informacijska pismenost obuhvaća misaone procese višega stupnja – razumijevanje i tumačenje.

Sonja Špiranec i Mihaela Banek Zorica (2008) navode kako se prema odredbama u *Proglasu* sam oblik učenja treba mijenjati tako što bi u obrazovni proces valjalo uključiti studente i tako ih navelo da:

1. budu svjesni informacijske potrebe
2. prepoznaju informaciju koja može riješiti problem
3. pronađu potrebnu informaciju
4. vrednuju informaciju
5. organiziraju informaciju
6. učinkovito se koriste informacijom.

Iz ove je definicije vidljivo da je informacijski pismen onaj student / učenik / osoba koja zna kada mu je informacija potrebna, gdje i kako je pronaći te se koristiti njome. Upravo je to temelj cjeloživotnoga učenja jer su nam različite informacije potrebne tijekom cijeloga života. „Informacijski pismen učenik trebao bi razvijati strategije za prikupljanje informacija i posjedovati razvijene vještine kritičkog razmišljanja kako bi mogao odabrati, odbaciti, povezati i priopćiti informacije na nov način i tako riješiti svoje stvarne životne probleme“ (Jesus, 2011: 20).

Definiciju informacijske pismenosti pronalazimo u *Aleksandrijskom proglasu o informacijskoj pismenosti i cjeloživotnom učenju* koji je nastao kao rezultat dogovora između UNESCO-a, Međunarodnog udruženja knjižničnih društava IFLA-e i Nacionalnog foruma za informacijsku pismenost NFIL-a. U tom se proglasu informacijskoj pismenosti pristupa kao važnom aspektu u razvoju čovjeka i njegovih osobnih, društvenih, profesionalnih i obrazovnih ciljeva (Špiranec, Banek Zorica 2008: 27). Iz tog se razloga informacijskoj

pismenosti pristupa kao sociotehničkom fenomenu (naglasak je na kulturnom i socijalnom kontekstu).

„Informacijska pismenost:

- obuhvaća kompetencije prepoznavanja informacijske potrebe te lociranja, vrednovanja, primjene i stvaranja informacija unutar kulturnih i socijalnih okruženja,
- ključna je za kompetitivnu prednost pojedinaca i organizacija, regija i nacija,
- nudi sredstva za učinkovit pristup, korištenje i stvaranje sadržaja namijenjenih potpori gospodarskog razvoja, i obrazovnim i zdravstvenim uslugama te drugim aspektima modernih društava ujedno nudeći temelj za ispunjenje ciljeva Milenijske deklaracije i Svjetskog skupa Ujedinjenih naroda o informacijskom društvu,
- prelazi okvire moderne tehnologije te omogućava učenje, kritičko mišljenje i interpretativne vještine koje nadilaze strukovne granice osnažujući pojedince i zajednice“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 27 – 28).

Informacijsku pismenost valja razlikovati od informacijskog ponašanja. Dok se informacijsko ponašanje „bavi pojedinačnim koracima koje fizički slijedi neki korisnik informacija, informacijska se pismenost bavi kognitivnim i afektivnim aspektima (znanjem i emocijama/stavovima) koji su potrebni za izvođenje tih koraka“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 42). Mogli bismo reći da su informacijsko ponašanje i informacijska pismenost dva međusobno uvjetovana koncepta, odnosno da jedno uključuje drugo. Kako bismo fizički mogli pretražiti sve potrebne informacije, trebamo unaprijed znati kako to postići. Sukladno tomu zanima nas je li informacijska pismenost zastupljena i provode li se programi informacijske pismenosti na visokoškolskim knjižnicama i koja je uloga knjižnica u tome.

Iz objašnjenja obilježja informacijske pismenosti ovoga pravca daje se naslutiti kako ona nije ograničena samo na mentalne procese koji se događaju u glavama ljudi prilikom prikupljanja i obrade informacija. Ovaj je pravac fokusiran na društvene aspekte, kao što to uostalom govori i i sam termin da se radi o sociotehničkom fenomenu. „Ispituje kako ljudi rješavaju probleme uz pomoć alata i izvora koji su oblikovani u određenom socijalnom, tehnološkom i povijesnom kontekstu“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 28).

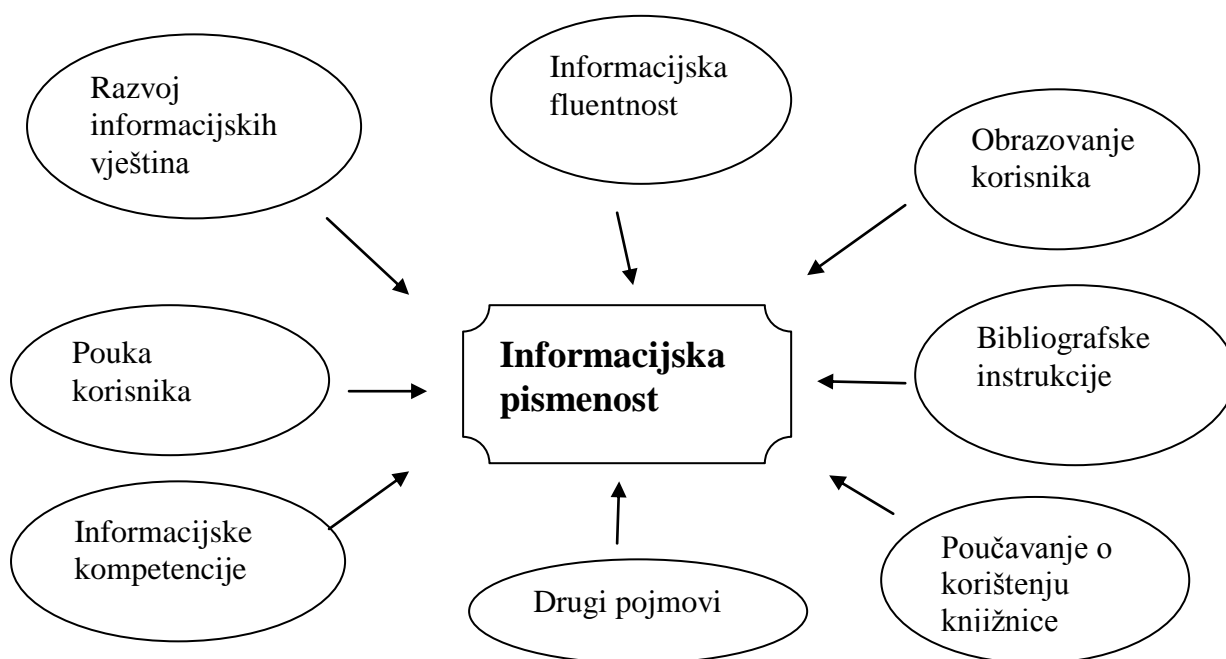
Kada određujemo pojam informacijske pismenosti, na umu valja imati i prostorno-vremenske, tehnološke i ekonomske dosege pojedinoga društva¹. Nisu sva društva jednako razvijena, stoga nemaju ni jednake mogućnosti razvijanja informacijske pismenosti. Zbog različitih okolnih čimbenika koji utječu na koncept informacijske pismenosti, kao što su ovdje prethodno navedeni, postoji velik broj definicija informacijske pismenosti te se sve mogu uzeti kao podjednako ispravne. Čak i unutar zemalja bliskoga društveno-ekonomskoga razvoja postoji jaz u definiranju fenomena informacijske pismenosti. Naime, Sonja Špiranec i Mihaela Banek Zorica (2008) navode kako valja uzeti u obzir i utjecaj sljedećih faktora:

- obrazovnih sustava
- tradicija u knjižničarstvu
- tržišta rada
- informacijske politike i socijalnog konteksta.

Informacijsko opismenjavanje bit će razvijenije u okružjima u kojima se obrazovanje bazira na problemskoj i istraživačkoj nastavi. Također, veći će se interes pokazati u sredinama u kojima knjižničar ulazi u nastavni proces i drži nastavu o temeljnim pojmovima u knjižničarstvu, upoznaje učenike s prostorom knjižnice kako bi se snalazili u njoj te im pokazuje kako doći do željenih informacija. Iz sljedećeg grafičkog prikaza bit će vidljivo kako u pojam

¹ Više o utjecaju društvenih, ekonomskih i etičkih čimbenika na razvoj informacijske pismenosti u Špiranec, Banek Zorica 2008.

informativske pismenosti ulaze upravo bibliografske instrukcije i poučavanje o korištenju knjižnice².

Slika 1. Pojam informativske pismenosti³

3.2. Razvoj informativske pismenosti

Definiranje pojma informativske pismenosti potaknulo je snažno širenje informacija sredinom 20. stoljeća, kao i formiranje informativskoga društva pa se sukladno tome prvo javila u razvijenijim zemljama kao što su SAD i Australija (Špiranec, Banek Zorica 2008: 21). Tvorac kovanice informativska pismenost je Paul Zurkowski, tadašnji predsjednik Udruženja informativske industrije. Naime, on je 1974. godine u *Izvješću Nacionalnoj komisiji za knjižnice i informativsku znanost* progovorio o važnosti informativske pismenosti svakog pojedinca jer nam upravo ona omogućuje snalaženje i

² Bibliografske instrukcije podrazumijevaju poučavanje korisnika za pretraživanje i pronalaženje informacija, a poučavanje o korištenju knjižnice predstavlja vještine korištenja same knjižnice (Jesus, 2011:22).

³ Slika grafičkog prikaza pojma informativske pismenosti preuzeta iz Jesus, 2011: 22.

preživljavanje u novom, informacijskom dobu. U *Izješću* je prvi put uspostavljena veza između informacijske pismenosti i širega društvenog konteksta koji je pokazivao jasni razvoj prema informacijskom društvu (Zurkowski, 1974). Osim toga, jedan je od razloga širenja informacijske pismenosti bio i drugačiji pristup učenju i teorijama obrazovanja koje su se okrenule prema kognitivnim pravcima.

Kao ključan vremenski period u razvoju informacijske pismenosti ističe se sredina 1990-ih godina zbog toga što se tada razvila internetska usluga *World Wide Weba* pomoću kojeg se mogu pretraživati sve vrste informacija. Dakle, možemo reći kako se o informacijskoj pismenosti može govoriti tek s razvojem interneta. „Geneza termina informacijska pismenost može se poentirati tezom da se koncept pojavio zbog *potrebe opisa idealnog potrošača informacija*, a osvještavanje te potrebe dovelo je do razvoja koncepta informacijske pismenosti“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 22).

3.3. Faze istraživanja informacijskoga opismenjavanja

Budući da je koncept informacijskoga opismenjavanja interdisciplinaran, postoji velik broj istraživačkih pravaca ovoga koncepta. Kako je kroz povijest raslo zanimanje za velikim brojem različitih vrsta informacija, tako je raslo i zanimanje za cjeloživotno učenje. Među prve istraživače informacijskoga opismenjavanja ubrajamo knjižničare neposredno u praksi, stoga se taj koncept proširio iz domena visokoškolskog knjižničarstva (Špiranec, Banek Zorica 2008: 37).

Kao što je već prethodno rečeno, faze istraživačkih pravaca ne možemo generalizirati na sve sredine zbog određenih društveno-ekonomskih razloga. Christine Bruce (Bruce, 2000) navodi podjelu istraživačkih pravaca prema analizi razvojnih mogućnosti Australije i drugih anglosaksonskih zemalja. Ona je istraživanja informacijske pismenosti podijelila u četiri faze: pretfazu,

eksperimentalnu, istraživačku i razvojnu. Počeci pretfaze istraživanja informacijske pismenosti sežu u 1980-te godine zbog toga što su se u to doba počeli istraživati različiti izvori, ali i pomagala za njihovu uporabu (baze podataka, tezaursi, kazala). Eksperimentalna faza odnosi se na razdoblje od 1990. do 1995. godine, a kao prijelomna se točka ulaska u ovu fazu uzima ALA-ino Izvješće u kojem se traži „da istraživanja moraju biti postavljena tako da od njihovih rezultata mogu profitirati ne samo knjižničari, već i nastavnici i donositelji političkih i strateških odluka“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 38). U toj se fazi željelo definirati što je to informacijska pismenost i za koga kažemo da je informacijski pismena osoba. Sljedeća je istraživačka faza, a nju smještamo u razdoblje od 1995. do 1999. godine. Konačno se počinju realizirati prvi projekti, ulazi u područje politike i domene raznih ustanova. Kao važnu karakteristiku ovoga razdoblja valja spomenuti kako su se istraživači definitivno smjestili u područje društvenih znanosti – informacijske i komunikacijske znanosti. Posljednja faza naziva se razvojnom zbog toga što se radi o nastavku istraživačke faze koja traje do današnjih dana. Ona se širi u različita područja ljudskoga djelovanja, a na uopćenoj razini mogli bismo reći da se radi o široj društvenoj razini jer ne postoji domena u kojoj informacijska pismenost nije ostavila traga.

4. MODELI I STANDARDI INFORMACIJSKE PISMENOSTI

Modeli informacijske pismenosti „daju okvir za interpretaciju fenomena, ali i njegovu praktičnu implementaciju. Mogu se podijeliti na metamodele i kontekstualne modele koji su postavljeni kao polazište za utemeljenje informacijske pismenosti“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 49). Kao takvi, oni predstavljaju svojevrsni teorijski okvir, za razliku od standarda koji „navode elemente procjene i pokazatelje uspješnosti te omogućuju testiranje i vrednovanje. Standardi⁴ čine spojnicu prema praktično-djelatnim implementacijama modela informacijske pismenosti“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 50). Oni utječu na unapređenje kvalitete nastavnog procesa. U zasebnim poglavljima navest će se najčešće spominjani modeli i standardi u literaturi, a koji su usko vezani uz temu istraživanja, odnosno koji su primjenjivi na visokoškolskoj razini.

4.1. Modeli pretraživanja C. C. Kuhlthau – proces pretraživanja informacija i vođeno istraživanje

Model pretraživanja informacija i vođenog istraživanja razvila je Carol Kuhlthau, a on je koncipiran u šest faza: upoznavanje sa zadatkom, odabir teme, istraživanje šireg područja i usmjeravanje istraživanja, definiranje žarišta, prikupljanje informacija te zaključivanje pretraživanja i početak pisanja (Kuhlthau, 1993). Prema ovom je modelu student do pete faze prepušten sebi, samostalan je u izvršenju zadatka, a tek mu se u petoj fazi priključuju informacijski stručnjaci u prikupljanju informacija. Takav postupak dovodi do slabijih rezultata i ishoda učenja te je obilježen nesigurnošću studenta do pete

⁴ Standardima se definiraju karakteristike informacijski pismenog pojedinca (studenta) uz popis svih znanja, vještina, stavova, uvjerenja i sposobnosti koje treba izgraditi (Špiranec, Banek Zorica 2008: 50).

faze. Stoga je važno ovih šest faza prikazati u suodnosu s čimbenicima koji utječu na njih: afektivni, kognitivni i fizički. Prateći ovakav poredak u fazi inicijacije nastavnik motivira studenta postavljajući mu istraživački problem. Nakon toga student se fokusira na znanja koja posjeduje / ne posjeduje o tome problemu. Slijedi istraživanje pitanja, postavljanje potpitanja te se tako dublje upoznaje s temom. Pronalazi informacije koje mogu biti necjelovite ili nepovezane s problemom pa zbog toga kažemo da student doživljava razočarenje. Već u sljedećim fazama stvari počinju dolaziti na svoje mjesto – prikupljaju se potrebne informacije koje razbistruju stvari. Iako se povećava osjećaj samopouzdanja u studentu, svejedno mu je potrebna pomoć u obliku sinteze, argumentiranju stavova, dokazivanju i etičnom postupanju s informacijama – navođenju literature (Kuhltau, 1993).

Ovaj je model izuzetno koristan u poučavanju informacijske pismenosti zbog toga što studentima nudi uvid u cjelovit proces pretraživanja informacija vezanih uz određenu temu. Kao takav, trebalo bi ga uključiti u hrvatsko visokoškolsko obrazovanje zbog toga što je velikom broju studenata teško odabrati temu seminarskoga rada, a nakon toga i započeti s istraživanjem.

4.2. Model prikupljanja bobica (*berrypicking model*) M. Bates

Model prikupljanja bobica⁵ predložila je Marcija Bates, a datira iz 1989. godine (Bates, 1989). „Proces prema ovom scenariju djeluje kao jednokratna i jednosmjerna konceptualizacija problema. Bates naglašava da u stvarnosti korisnici nalaze i analiziraju razne izvore“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 52). Odgovor na pitanje kako korisnici/studenti stalno nailaze na nove izvore leži u tome što im svaka nova informacija može proširi vidike i dati im nove ideje u istraživanju problema. Ono što ga razlikuje od tradicionalnog modela jest to što

⁵ Model prikupljanja bobica slikovito je nazvan jer podsjeća na prikupljanje borovnica u šumi koje su raspršene po šumi te nisu okupljene na grozdu (Špiranec, Banek Zorica 2008: 53).

korisnik ne razumije cijeli problem, već samo jedan njegov dio (određeni pojam ili koncept). Zahvaljujući upravo toj *jednoj bobici* on dolazi do novih informacija putem različitih izvora (internet, knjižnica)⁶.

Takav model izuzetno je koristan u kontekstu informacijskog opismenjavanja zbog toga što najbolji seminarski radovi najčešće nastaju na način da su studenti upoznati s jednim dijelom istraživačkoga problema, a nakon što ga dublje istraže otvaraju mu se novi vidici te izvori. Zbog toga bi taj model trebalo uvrstiti u program informacijskog opismenjavanja studenata na hrvatskim sveučilištima kako ne bi u početku odustajali od zadatka koji im nije poznat, odnosno od zadatka o kojem ne znaju ništa ili znaju tek jednu komponentu.

4.3. Relacijski model C. Bruce

Relacijski model obuhvaća sedam različitih dimenzija („lica“) informacijske pismenosti, odnosno sedam načina interakcije između čovjeka i informacije. Christine Bruce (Bruce, 1997) iznosi njihov pregled:

- informacijska tehnologija
- informacijski resursi
- informacijski procesi
- informacijska kontrola
- konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja
- proširivanje znanja
- mudrost.

Informacijska pismenost ovisi o mogućnostima informacijske tehnologije, pristupu internetskoj mreži i komunikacijskim sustavima. Osim toga povezana je uz poznavanje informacijskih izvora i pravila njihova korištenja, a što se procesa

⁶ „Ovakvo poimanje otkriva kompleksnost informacijskog procesa kao cikličkog i iterativnog, a ne više linearnog procesa, dovodeći u pitanje mogućnost poimanja informacijske pismenosti kao skupa predefiniраниh atributa utjelovljenih u standardima“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 53).

tiče oni se odnose na strategije korisnika pomoću kojih rješavaju pitanja/istraživačke probleme. Uz uvjet uspostave informacijske kontrole, informacijski pismene se osobe definiraju kao „one koje se znaju koristiti raznim medijima kako bi ovladale informacijama koje sadrže i stavile pod svoj utjecaj, kako bi ih mogle koristiti i rukovati njima kada se ukaže prilika“ (Bruce, 1997). Informacija koju podvrgnemo kritičkoj prosudbi postaje dijelom našega znanja koje se proširuje pod utjecajem novih ideja i iskustava. “Mudrost je osobna kvaliteta koja se unosi u korištenje informacijama. Pritom pojedinac vodi računa o širem kontekstu i okolini, što podrazumijeva etičke prosudbe“ (Bruce, 1997).

Relacijski je model pogodan u kontekstu informacijskog opismenjavanja studenata na visokoškolskoj razini zbog toga što uključuje mogućnosti informacijske tehnologije koje su im izuzetno bliske i s kojima se susreću svakodnevno, a koje valja podvrgnuti kritici i pritom biti mudar.

4.4. Model Šest velikih vještina

Ovaj su model osmislili Eisenberg i Berkowitz tako što su ispitivali potrebu za modelom u rješavanju problema (Eisenberg, Berkowitz, 1990). Iz tog se razloga ovaj model često naziva strategijom rješavanja informacijskih problema, a podijeljen je u šest faza od kojih svaka sadrži dvije potkategorije⁷:

1. Definiranje zadatka
 - 1.1. Definirati informacijski problem
 - 1.2. Identificirati informacijsku potrebu
2. Strategije traženja informacija
 - 2.1. Odrediti sve moguće izvore
 - 2.2. Odabrati one najbolje
3. Pretraživanje i pristup
 - 3.1. Intelektualno i fizičko pretraživanje informacija

⁷ Konceptcija modela Šest velikih vještina preuzeta je iz Eisenberg, Berkowitz, 1990.

- 3.2. Pronalaženje informacija u izvorima
4. Korištenje informacijama
 - 4.1. Informacije treba pročitati, čuti, vidjeti, opipati, uključiti se u njih
 - 4.2. Relevantne informacije potrebno je prepoznati i izvesti
5. Sinteza
 - 5.1. Organizirati informacije iz više izvora
 - 5.2. Predstaviti informacije
6. Vrednovanje
 - 6.1. Ocijeniti pronađeno i predstavljeno
 - 6.2. Ocijeniti sam proces.

Za učenike osnovne škole ovaj je model prilagođen njihovom uzrastu i sastoji se od tri temeljna koraka: planiraj (što i kako učiniti, gdje pronaći informacije), učini (jesam li dobro napisao) i pregledaj (što je bilo osobito uspješno i kako bih se ocijenio).

Korištenjem modela Šest velikih vještina studenti bi se osposobili za učenje tijekom cijeloga života te bi se povećale njihove istraživačke sposobnosti.

4.5. SCONUL⁸ model

Ovaj je tip modela informacijskog opismenjavanja razvilo udruženje knjižnica koledža, nacionalnih i visokoškolskih knjižnica. Sastoji se od sedam vještina i uključuje suradnju sveučilišnih profesora i knjižničnog osoblja. Informacijska pismenost kao temeljne vještine sadrži knjižnične i računalne vještine, a uz njih prisutne su: „sposobnost prepoznavanja informacijskih potreba, načini popunjavanja informacijskih praznina (odabir izvora za rješavanje problema), postavljanje strategije za lociranje informacija (razumijevanje strukture baze podataka), sposobnost pronalaženja informacija i pristup njima, sposobnost usporedbe i vrednovanja informacija, organizacija,

⁸ SCONUL je akronim od *Standing Conference of National and University Libraries*.

primjena i priopćavanje informacija (citiranje) te sinteza informacija i stvaranje novog znanja“ (Bainton, 2001).

S obzirom na to da je važno prepoznati informacijsku potrebu, odabrati relevantne izvore za njezino rješenje i realizirati zamišljenu strategiju, SCONUL model informacijskog opismenjavanja može uvelike pomoći studentima koji ne znaju kako započeti s pisanjem studentskog rada te kako i gdje pronaći relevantne informacijske izvore potrebne u svakodnevnom radu i učenju.

4.6. Standard Američkog udruženja za visokoškolske knjižnice (ACRL)⁹

„Riječ je o svojevrsnoj Magni Charti informacijske pismenosti, daleko najutjecajnijem standardu koji je preveden na nekoliko jezika“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 63). Naime, radi se o standardu koji čine 5 osnovnih standarda, 22 pokazatelja i 86 ishoda učenja. Kriteriji za ocjenjivanje razine informacijske pismenosti su detaljno opisani, stoga su rezultati odrađenog programa jasno vidljivi (Information Literacy Competency Standards for Higher Education, 2000).

Prvi osnovni standard odnosi se na određivanje prirode i obuhvata informacijske potrebe. Unutar tog standarda nailazimo na četiri pokazatelja koji definiraju informacijski pismenu osobu. Prema prvom pokazatelju „informatički pismen student definira i artikulira informacijsku potrebu“ (Information Literacy Competency Standards for Higher Education, 2000). S obzirom na tu tvrdnju, student se konzultira s nastavnikom, postavlja pitanja u vezi s problemom, istražuje moguće izvore te prepoznaje ključne pojmove koji se odnose na informacijsku potrebu. Drugi pokazatelj za informatički pismenu osobu navodi da „razlikuje tipove i formate potencijalnih informatičkih izvora“ (Information Literacy Competency Standards for Higher Education, 2000). Ishodi učenja koji proizlaze iz ovog pokazatelja ukazuju na to da student zna

⁹ ACRL je akronim za *Association of College and Research Libraries* (Američko udruženje za visokoškolske knjižnice).

kako se informacija proizvodi i organizira, razlikuje izvore različitih formata (knjige, audiozapisi, baze podataka, multimedija) te primarne i sekundarne izvore. Treći pokazatelj za informacijski pismenu osobu navodi da „razmatra troškove i korisnost pribavljanja određene informacije“, a četvrti da „revidira prirodu i obuhvat informacija“ (Information Literacy Competency Standards for Higher Education, 2000). Prema tome, informacijski pismena osoba, nakon prvotnog utvrđivanja informacijske potrebe, ponovo razmatra informacijsku potrebu kako bi dodatno razjasnio polazno pitanje.

Drugi standard podrazumijeva „učinkovit i djelotvoran pristup potrebnoj informaciji“ prema kojem informacijski pismena osoba „odabire najprimjerenije istraživačke metode ili sustave za pretraživanje informacija, postavlja i primjenjuje učinkovite strategije pretraživanja, pretražuje informacije online ili izravno, prilagođava strategije pretraživanja te izlučuje i zapisuje informacije, upravlja njima i informacijskim izvorima“ (Information Literacy Competency Standards for Higher Education, 2000). Ovi pokazatelji upućuju na to da će samo informacijski pismen student znati pravilno primjeniti ispravnu istraživačku metodu, pripremiti plan istraživanja, koristiti se različitim metodama za pronalaženje informacija, bit će kreativan u tom procesu, bilježit će navode i organizirati informacije.

Treći se standard odnosi na „kritičko vrednovanje informacije i njezinih izvora te ugradnja odabranih informacija u postojeći korpus znanja“ (Information Literacy Competency Standards for Higher Education, 2000).

Sukladno tome, obilježja informacijski pismenog studenta su:

- sažimanje glavnih ideja iz mnoštva prikupljenih informacija
- vrednovanje informacija i njihovih izvora
- uspoređivanje novih i već postojećih znanja
- razumijevanje novih znanja koje se pokazuje kroz rasprave s drugim stručnjacima

- sposobnost procjene o revidiranju upita¹⁰.

Četvrti standard ukazuje na „svrhovito korištenje informacijom, individualno ili u skupini“, a peti na „razumijevanje ekonomskih, legalnih i socijalnih aspekata informacija te njihovo etičko i legalno korištenje“ (Information Literacy Competency Standards for Higher Education, 2000). Kao posebno važan ističe se posljednji standard zbog toga što informacijski pismeni studenti znaju što znači pojam intelektualnoga vlasništva te ga primjenjuju u pisanju svojih radova.

U kontekstu informacijskoga opismenjavanja ovaj model nudi najopsežnije upute kako postupati s informacijama te je stoga pogodan za uključivanje u program namijenjen poučavanju studenata.

4.7. IFLA-in standard

Za razliku od prethodno navedenih standarda, IFLA-in standard, odnosno standard Međunarodnog saveza knjižničarskih društava i ustanova, pojednostavljuje koncept i ističe samo tri elementa na kojima se temelji. To su pristup, vrednovanje i korištenje (Jesus, 2011: 29).

U IFLA-inim *Smjernicama za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju* prikazana je struktura IFLA-inih standarda:

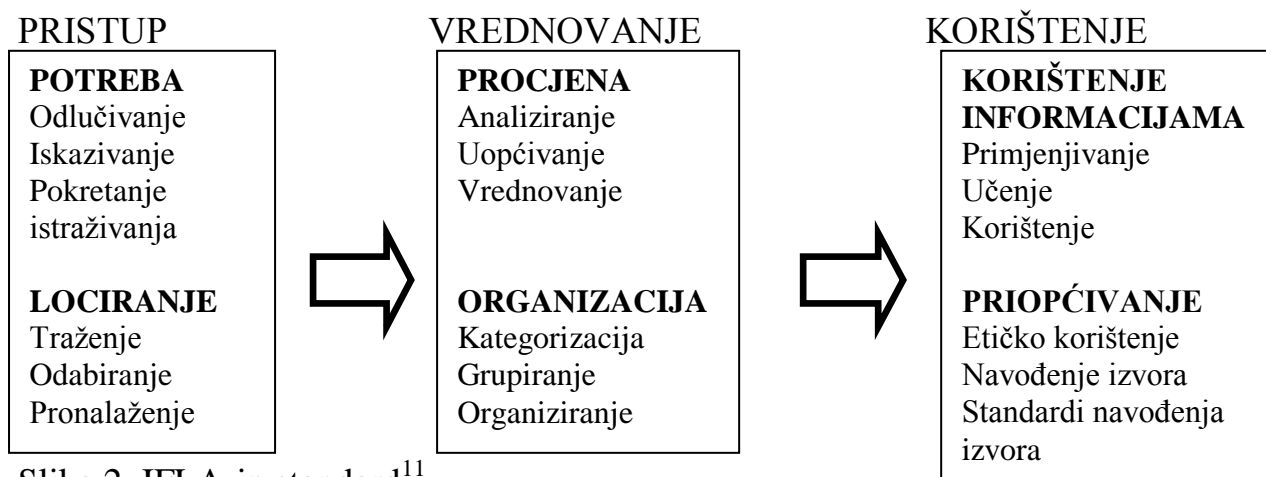
1. Pristup – *korisnik pristupa informaciji učinkovito i djelotvorno*
 - a) određivanje i izražavanje potrebe za informacijama
 - b) pronalaženje informacija
2. Vrednovanje – *korisnik kritički i kompetentno vrednuje informaciju*
 - a) procjena informacija
 - b) organizacija informacija
3. Korištenje – *korisnik točno i kreativno koristi informacije*

¹⁰ Više o ishodima učenja pokazatelja trećeg standarda u <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf>.

a) korištenje informacija

b) priopćivanje i etičko korištenje informacija (Jesus, 2011: 29 – 30).

IFLA-in je standard svojom strukturom puno jednostavnije koncipiran u odnosu na prethodno spomenute i stoga je vrlo praktičan za uključivanje u informacijsko opismenjavanje studenata na hrvatskim sveučilištima. Standard u ovom pojednostavljenom obliku mogao bi se iskoristiti unutar nastave bilo kojeg kolegija, dakle mogao bi se uvrstiti u kurikulum pojedinog obaveznog kolegija.

Slika 2. IFLA-in standard¹¹

4.8. Nacionalni standardi

Uz prethodno spomenute standarde informacijske pismenosti izdvaja se još jedna skupina – nacionalni standardi. „Oni obuhvaćaju sve elemente i pripadnike nekoga društva, tj. države te čine opći okvir ili polazište s iskazanim načelima, standardima koji će pomoći u formulaciji programa informacijske pismenosti u svim sektorima“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 74 – 75). U njegovoj izradi sudjeluju različite skupine ljudi, ali i ustanove: „školski i visokoškolski sektor, zastupnici tržišta rada i poslodavci, gospodarski sektor općenito, agencija za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje, inicijativa za pismenost, građanske udruge i informacijski sektor u najširem smislu“

¹¹ Slika grafičkog prikaza informacijske kompetencije preuzeta je iz Jesus, 2011: 30.

(Špiranec, Banek Zorica 2008: 75). Po svojoj su strukturi bliski prethodnima te sadrže nekoliko poglavlja:

- *opis motivacije za nastanak nacionalnog okvira*
- *pojmovno određenje informacijske pismenosti*
- *ukazivanje na suodnos informacijske pismenosti i cjeloživotnog učenja*
- *pozivanje na lokalne specifičnosti*
- *navođenje standarda i ishoda učenja po različitim sektorima: formalno obrazovanje (škola, visoko školstvo), radno mjesto, cjeloživotno učenje*
- *način primjene standarda, implementacija, primjeri dobre prakse.*¹²

4.8.1. Australski i novozelanski standard – ANZIL¹³

Primjeri najznačajnijih nacionalnih standarda su Australski i novozelanski standard (Australian and New Zealand Information Literacy Framework, 2004). Po svojim su karakteristikama slični američkom standardu ACRL od kojeg su ujedno i preuzeti, no temeljna razlika očituje se u tome što u nacionalnom standardu susrećemo pojam informacijski pismene osobe, a ne studenta kao u američkom standardu visokoškolskih knjižnica.

Informacijsko se opismenjavanje na visokoškolskoj razini može izvoditi u obliku samostalnog kolegija ili unutar svakog pojedinog kolegija kao jedan od ishoda učenja (tzv. intrakurikularni model). Budući da unutar svakog pojedinog kolegija studenti trebaju pronaći velik broj različitih informacija kako za ispite tako i za seminarske radove, vrlo je važno ukazati im na mogućnosti što lakšeg i točnijeg pronalaska traženih podataka. U nastavnim planovima pojedinoga kolegija nalaze se različite teme povezane uz informacijsko opismenjavanje.

¹² Više o poglavljima nacionalnih standarda u Špiranec, Banek Zorica 2008: 74 – 75.

¹³ ANZIL je akronim za *Australian and New Zealand information literacy framework* (Australski i novozelanski standard).

U visokoškolskom obrazovanju prepoznajemo četiri tipa informacijskoga opismenjavanja (Australian and New Zealand Information Literacy Framework, 2004):

1. intrakurikularni ili ugniježdeni tip kolegija
2. interkurikularni ili integrirani tip kolegija
3. ekstrakurikularno ili paralelno informacijsko opismenjavanje
4. samostojeći kolegij.

Ovi se kolegiji, osim u načinu održavanja same nastave, razlikuju i u očekivanim ishodima učenja. Definitivno je najteže provediv intrakurikularni model zbog toga što je za njegovu provedbu potrebna velika suradnja između knjižničara i nastavnika, što često nastavnicima ne odgovara jer ne vole da im netko kroji nastavu protivno njihovom mišljenju. Ipak, takav je model najkorisniji i njegovom se provedbom mogu ostvariti najbolji rezultati. Nastavnik na satu ovakvog tipa kolegija može studentima pokazati metode informacijske pismenosti kroz vlastiti primjer. Predavački tip nastave može zamijeniti interaktivnom, istraživačkom nastavom koja se temelji na dobro postavljenim pitanjima koja zahtijevaju argumentirane odgovore i dokaze.¹⁴ U interkurikularnom tipu kolegija informacijska se pismenost organizira u obliku određenog broja školskih sati ili samo jednog. Te satove izvodi knjižničar, a prisutnost na njima je jedan od uvjeta za prolaz kolegija. Ekstrakurikularno informacijsko opismenjavanje također izvodi knjižničar, ali ono nije obavezno za sve studente. Na ovaj tip kolegija javljaju se samo zainteresirani studenti. Za posljednji model informacijskog opismenjavanja sam naziv govori da se radi o samostalnome kolegiju na kojem se isključivo uči o informacijskoj pismenosti. On može biti formiran kao izborni ili obavezni kolegij. „Neovisno o modelu

¹⁴ „Nastavnik će sam mijenjati svoje nastavne metode manje ustrajavajući na predavačkom tipu nastave te sadržaje predstaviti primjerice kroz postavljanje istraživačkog pitanja na koje studenti sami moraju pronaći odgovor s odgovarajućim dokazima, primjenjujući razne istraživačke metode, uspoređujući razne znanstvene, stručne i popularne izvore i odgovore koje je moguće naći u njima, razne stilove citiranja literature itd.“ (Špiranec, Banek Zorica 2008.).

informatijskog opismenjavanja, bitno je naglasiti kako se knjižnična obrazovna uloga mora formalizirati kroz profesionalizam na organizacijskoj i individualnoj razini“ (Rubinić, Stričević 2011: 26).

5. INFORMACIJSKA PISMENOST U VISOKOŠKOLSKOM OBRAZOVANJU

Počeci informacijske pismenosti vezuju se uz visokoškolsko obrazovanje, kao i njezin intenzivan razvoj. Do toga je došlo zbog promjena u visokoškolskom okruženju, a one se baziraju na promjeni uloge nastavnika koji gubi funkciju „jedinoga pouzdanog i vjerodostojnog izvora znanja te virtualizaciji u smislu rastućeg broja studenata i nastavnika koji imaju pristup elektroničkim izvorima i globalizaciji u smislu nestajanja prostornih i vremenskih ograničenja“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 119). Pozitivne karakteristike informacijske pismenosti u visokom školstvu vezuju se i uz učvršćenje pozicije akademski obrazovanih građana na okrutnom, natjecateljski okrenutom tržištu. Naime, zbog rasta globalnog tržišta i dostupnosti informacija putem interneta, spremnost države za financiranjem sveučilišta je poljuljana. To je potaklo sveučilišta na utemeljenje njihovih pozicija, povećanje broja konkurentnih, sposobnih studenata. Ovdje informacijska pismenost igra presudnu ulogu zbog toga što će njenim učenjem studenti biti pripremljeni na rješavanje problema i korištenje dostupnim informacijskim izvorima. Provedbom programa informacijske pismenosti osposobljavaju se studenti na učenje tijekom cijeloga života te se povećavaju njihove istraživačke sposobnosti.

Veći uspjeh u provođenju programa informacijskog opismenjavanja ostvaruju sveučilišta u odnosu na osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Ta je činjenica logična s obzirom na koncept i organizaciju visokoškolskog obrazovanja. Studenti imaju obaveze pisanja projekata, seminarskih, završnih i diplomskih radova, a kako bi ih uspješno napisali trebaju pronaći odgovarajuću literaturu, dobro ju proučiti, primjeniti i vrednovati. Sam koncept studija je i zamišljen kako bi studenti više vremena provodili u samostalnom učenju,

studioznom proučavanju, čitanju, pregledavanju literature. Takav način učenja zahtijeva uporabu kritičkog mišljenja i analize. Vježbe analitičkog i kritičkog mišljenja nude se u programima informacijskog opismenjavanja kako bi studenti znali dobro iskoristiti dostupne informacije u vlastitim pisanim radovima. „Stoga bi za suvremene visokoškolske sustave informacijska pismenost trebala biti integralni element i opipljiv dokaz sazrijevanja studijskih programa“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 123).

Provođenje programa informacijskog opismenjavanja ne pokazuje prednosti samo za studente, već i za nastavnike, administraciju i knjižničare. Što se studenata tiče, sudjelovanje u programu informacijskog opismenjavanja utječe na veći akademski uspjeh, bolje svladavanje studentskih obaveza i zadataka, povećava razinu kritičke prosudbe i istraživačkih mogućnosti. Prednosti za nastavnike predstavljaju mogućnosti uvođenja novih pristupa u procese učenja, reformu obrazovanja koja se bazira na istraživačkoj nastavi. Ako će studenti biti informacijski pismeni, onda će nastavnici dobiti kvalitetnije seminare i projekte te će lakše prihvaćati novosti u odgojno-obrazovnom procesu (uvođenje novih modela i pristupa u nastavu). Informacijsko opismenjavanje ostavlja pozitivne učinke i na fakultetsku administraciju/upravu. Naime, ovaj kvalitetan i zanimljiv program može privući veći broj studenata na određeni studij što je, naravno, važno iz financijskih razloga (održivosti programa). „Informacijsku je pismenost u tom kontekstu moguće sagledati kao mjeru kvalitete kurikuluma“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 125). Prednosti za knjižničare, slično kao i za upravu, baziraju se na informacijskoj pismenosti studenata. Što će studenti biti informacijski pismeniji, to će knjižničari s njima moći lakše i kvalitetnije raditi zbog toga što će im postavljati jasnija pitanja te će biti upoznata s informacijskim izvorima, pretraživanjem i vrednovanjem nađenih informacija. „Visokoškolske će knjižnice aktivnosti na području informacijskog opismenjavanja moći usmjeriti kao način promocije svoje

djelatnosti, potvrditi se kao karika u lancu cjeloživotnog učenja te učvrstiti svoju obrazovnu funkciju“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 125).

5.1. Informacijska pismenost i cjeloživotno učenje

Termin cjeloživotno učenje postao je jednim od često upotrebljivanih termina u današnje doba. Obično se povezuje uz obrazovanje odraslih, no to nije točno i zato valja definirati koncept cjeloživotnog učenja. „Cjeloživotno učenje zahtijeva da se obrazovanje sagleda u njegovom totalitetu. Ono pokriva formalni, neformalni i informalni oblik obrazovanja i pokušava integrirati i artikulirati sve strukture i faze obrazovanja duž vertikalne i horizontalne dimenzije. Ono je također karakteristično po svojoj fleksibilnosti što se tiče vremena, prostora, sadržaja, načina učenja i stoga zahtijeva samoupravljivo učenje, dijeleći nečije prosvjetljenje s drugima i prihvaćajući različite stilove i strategije učenja“ (Pastuović, 2008: 254). Uz cjeloživotno se obrazovanje vezuju pojmovi sličnoga značenja: kontinuirano obrazovanje, permanentno obrazovanje i povratno obrazovanje. Kontinuirano obrazovanje podrazumijeva profesionalno neformalno obrazovanje odraslih koje nastupa nakon završetka osnovnog obrazovanja. Permanentno se pak odnosi na trajno usavršavanje, stalno praćenje novina u određenim područjima. Povratno označava izmjenu faza učenja i rada pa tako obuhvaća i neformalno obrazovanje.¹⁵ Osnovnu razliku između cjeloživotnog učenja i cjeloživotnog obrazovanja čini preokret težišta s programa i nastavnika na osobu koja uči. Naravno, razlika je i u tome što sam pojam obrazovanje podrazumijeva namjerno učenje, dok učenje nije ograničeno samo na namjerno, već i na nenamjerno učenje. U školi, na fakultetu se obrazujemo, moramo učiti kako bismo položili ispite i prošli predmet/kolegij. S druge strane, kada upotrebljavamo pojam cjeloživotno učenje ono nije tako strogo fokusirano na odgojno-obrazovni proces mladih, već uključuje i učenje odraslih, ono je samoupravljivo i samoinicijativno.

¹⁵ Više o kontinuiranom, permanentnom i povratnom obrazovanju u Pastuović 2008.

Glavna prednost sustava cjeloživotnog učenja je ta što je on okrenut korisnicima koji postaju „aktivni sudionici obrazovnog procesa, čemu doprinosi upotreba informacijsko-komunikacijske tehnologije“ (Maravić 2003: 35). Važnost cjeloživotnog učenja leži u činjenici da nećemo sva znanja, koja učimo kao djeca i mladi, pamtili tijekom cijeloga života zbog vrste pamćenja u koja smo pohranili informacije. Iz tog je razloga nužno i kasnije nastaviti s aktivnim učenjem, a upravo je to oblik primjene cjeloživotnog učenja.

„Cjeloživotno učenje ne zamjenjuje tradicionalno školovanje, što se u početku smatralo mogućim, a zbog nedostataka školovanja i poželjnim, nego je to fleksibilni sustav oblika učenja koji omogućuje cjeloživotno stjecanje i razvijanje kompetencija koje su ljudima potrebne za život u odrasloj dobi“ (Pastuović, 2008: 258). Konceptom cjeloživotnoga učenja cilj obrazovanja postaje formiranje stručnjaka za učenje tijekom cijelog života. Njime se želi pripremiti pojedince na sve ono što ih čeka u tijeku njihova radnoga vijeka, stoga ih se ne priprema da postanu stručnjaci, već da *uče kao stručnjaci* (Špiranec, Banek Zorica 2008: 14).

U *Smjernicama za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju* (2011) navode se dodirne točke koncepata informacijske pismenosti i cjeloživotnog učenja. Jedna od njih je ta što oba koncepta ovise o motivaciji i očekivanim ciljevima pojedinca. Njih pokreće unutarnja motivacija koja je lišena posredovanja društva (nastavnika i drugih ljudi), iako im oni mogu dati savjet i podržati ih u namjeri. Osim toga, ovim se konceptima omogućuje samoosposobljivanje „svih dobnih skupina da pomognu sami sebi, neovisno o društvenom ili ekonomskom statusu, ulozi i mjestu u društvu, spolnoj, rasnoj, vjerskoj ili etničkoj pripadnosti“. Uz samoosposobljivanje, oni omogućuju i samoostvarivanje pojedinaca što bi značilo da se mogućnost samoostvarivanja povećava s razinom informacijske pismenosti pojedinca, a posebno ako je informacijsko opismenjavanje primjenjivao tijekom cijeloga života.

U IFLA-inim *Smjernicama* (2011) iznose se i pozitivni učinci spoja informacijske pismenosti i cjeloživotnog učenja na pojedinca. „Zajedno pozitivno utječu na:

- osobne izbore i mogućnosti
- kvalitetu i korisnost obrazovanja i poučavanja
- pronalaženje i zadržavanje radnog mjesta
- uspješno sudjelovanje u društvenim okruženjima“ (Jesus, 2011: 26).

Koncept cjeloživotnog učenja prihvaćen je u današnjem društvu zbog toga što se u njemu vidi mogućnost „rješavanja problema izazvanih znanstvenim, tehnološkim i kulturnim preobrazbama te ostalim promjenama u suvremenom društvu“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 14). Baviti se informacijskom pismenošću znači graditi temelje cjeloživotnoga učenja. U današnjem svijetu važno je posjedovati znanja koja nadilaze isključivo internetsku pismenost, odnosno tehnološke dosege. Za cjeloživotno su učenje potrebna znanja koja se tiču pronalaženja, pristupa, prosudbe, vrednovanja i korištenja informacija.¹⁶

U programu informacijskog opismenjavanja i cjeloživotnog učenja, osim nastanika i učenika sudjeluju knjižnice, ali i cjelokupno društvo. Knjižničari svojim stručnim savjetima mogu pomoći u pokretanju programa informacijskog opismenjavanja. Naime, knjižnica je svojevrsno informacijsko središte, mjesto na kojem se uči, savjetuje s informacijskim stručnjacima (knjižničarima) u vezi teme istraživanja, mjesto na kojem je omogućen prisup internetu i informacijama na internetu te mjesto za socijalizaciju znanja (Jesus, 2011: 27).

¹⁶ „Riječ je o kompetencijama koje kao opće ideje mogu odoljeti zubu vremena te se s pravom mogu smatrati važnom karikom za cjeloživotno učenje“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 14).

5.2. Bolonjski proces i informacijska pismenost

Bolonjski je proces u visokom školstvu pokrenut kako bi se promicala međunarodna konkurentnost europskog sustava visokog obrazovanja, kao i zapošljavanje europskih građana. To je proces kojim se uvodi sustav ECTS bodova, a čiji je cilj promicanje razmjene studenata. Ovim se načinom studija željela promicati mobilnost studenata, što bi značilo dati im mogućnost da dio studija provedu u drugim državama unutar Europe i to im učenje valorizirati.¹⁷

Ovakav način studija, koji je prihvatila i naša zemlja, izrazito je povezan s konceptom informacijske pismenosti. Naime, Bolonjski proces uključuje koncept aktivnog učenja, „učenja koje se temelji na rješavanju problema (*problem-based learning*), istraživačkom učenju (*inquiry-based learning*), projektnom učenju (*project-based learning*) i učenju temeljenom na izvorima (*resource-based learning*)“ (Rubinić, Stričević 2011: 28). Aktivnim se učenjem nastavni proces gradi oko rješavanja ključnih problema iz prakse i njihova istraživanja što bi značilo da studenti takvim načinom rada moraju puno vremena odvojiti na individualan rad i pretraživanje literature i drugih izvora. „Studenti koji studiraju po bolonjskom sustavu značajno se više koriste različitim pomagalima i izvorima učenja, više obrađuju sadržaj učenja, fleksibilniji su pri učenju te aktivniji i motiviraniji od svojih prethodnika“ (Piršl, Ambrosi-Randić, 2010: 217). Budući da takvim načinom rada svaki student samostalno radi na zadatku bez izravne pomoći nastavnika, moći će uspoređivati svoje rezultate (stečene informacije) s informacijama svojih kolega te tako uvidjeti svoje prednosti i mane u procesu učenja. Nastavnik mijenja svoju ulogu u nastavi te on postaje osoba koja samo pomaže, usmjerava i vodi studente u radu i učenju usmjeravajući ih dobro postavljenim pitanjima i zadržavajući njihovu pažnju na zadatku.¹⁸ „Student ima samostaliju, a ujedno i odgovorniju

¹⁷ Više o bolonjskom procesu na http://www.etfos.unios.hr/dokumenti/studiji/Bolonjska_deklaracija.pdf.

¹⁸ Više o učenju temeljenom na rješavanju problema na <http://ahyco.uniri.hr/portal/Glavna.aspx?IDClanka=31>.

ulogu u postupku samog učenja, dok nastavnici samo nadziru taj postupak. Od studenata se očekuje intenzivno sudjelovanje u istraživačkom postupku te izrada različitih radova koji iziskuju vještine i znanja iz područja informacijske pismenosti“ (Rubinić, Stričević 2011: 28). Kako se mijenja način učenja u Bolonjskom procesu, tako se mijenja i uloga same knjižnice. Njoj je sada omogućen veći pristup u obrazovnom procesu zbog toga što studenti pri učenju samostalno pretražuju literaturu i ostale izvore. U informacijskom opismenjavanju studenata visokoškolske knjižnice najviše pozornosti pridaju studentima prve godine kako bi ih kvalitetno uveli u akademsku zajednicu i naučili ih kako doći do potrebnih informacija, evaluirati ih i odabrati. O kvaliteti rada u srednjim i osnovnim školama ovisi kako će se studenti prve godine snaći u spremanju ispita i pisanju seminarskih radova, ali i u cjeloživotnom učenju.

Dora Rubinić i Ivanka Stričević (2011) navode kako se informacijsko opismenjavanje provodi i u kurikulumima kolegija zemalja koje ne provode Bolonjski proces. Tako u SAD-u postoje tzv. orijentacijski kolegiji za prvu godinu studija: upravljanje vremenom, društvena odgovornost, kritičko mišljenje, informacijska pismenost. Što se Europe tiče, Skandinavske su zemlje najuspješnije što se tiče suradnje knjižnice i nastavnika u informacijskom opismenjavanju, Francuska, Italija i Španjolska se također trude uvesti studente u akademski svijet, dok s programima informacijskog opismenjavanja započinju Portugal i Slovenija.¹⁹ U SAD-u, Kanadi, Australiji i skandinavskim zemljama informacijska se pismenost shvaća i kao politička strategija, a njezina uspješnost provođenja u ovim zemljama može se zahvaliti sljedećem:

- postojanju organizacija, mreža i profesionalnih udruženja kojima se provodi informacijsko opismenjavanje
- razvijenim knjižničnim sustavima

¹⁹ Više na http://lib.irb.hr/web/en/about/library-staff/item/841-bolonjski-proces_knji%C5%BEnica_europska-sveu%C4%8Dili%C5%A1ta.html.

- usmjeravanju sveučilišta na cjeloživotno učenje, odnosno na promicanje koncepta „učiti kako učiti“
- upoznatosti knjižničara i nastavnika s informacijskom pismenosti
- internetski objavljenim programima informacijske pismenosti.²⁰

Autorice Dora Rubinić i Ivanka Stričević (2011) napominju kako za razliku od SAD-a i ostalih stranih zemalja, Hrvatska na svojim sveučilištima ne nudi studentima prve godine kolegije kojima bi ih se uvelo u akademski svijet. Ne postoje čak ni „praksa sustavnog izvođenja programa informacijskog opismenjavanja organiziranih unutar sveučilišnih knjižnica nekim drugim pristupima“. Takav podatak razočarava s obzirom na činjenicu da je Hrvatska također potpisnica Bolonjske deklaracije. Ipak, u nekim visokoškolskim knjižnicama postoje pojedinačni primjeri informacijskog opismenjavanja, širi se ideja o nužnosti cjeloživotnog učenja te se uopće mijenja društveni koncept zahvaljujući izgradnji informacijskog društva. U prilog tome govori projekt *Hrvatska u 21. stoljeću* te programi koji su obuhvaćeni njime: *Odgoj i obrazovanje* te *Informacijska tehnologija*. U njima se navode „smjernice i ciljevi poput osposobljenosti za aktivno građanstvo, samoostvarivanja trajnim učenjem, usvajanja transferabilnih znanja i vještina ili snalaženja u golemoj bujici informacija“ (Špiranec, Lasić-Lazić 2004: 53).

Jelka Petrak u svom izlaganju *Bolonjski proces – uloga knjižnica u strateškom iskoraku europskih sveučilišta* navodi kako su glavni razlozi neprovođenja informacijskog opismenjavanja studenata unutar knjižničnih zajednica sljedeći: „nedovoljna svijest o važnosti informacijske pismenosti među nastavnicima i u upravljačkim sveučilišnim tijelima, ali i među knjižničarima; nedovoljna suradnja nastavnika i knjižničara te teškoće u integraciji informacijske pismenosti u nastavne planove i programe“ (Petrak, 2006).

²⁰ Više o informacijskoj pismenosti u stranim zemljama u Špiranec, Lasić-Lazić 2004.

5.3. Uloga visokoškolske knjižnice u programima informacijskog opismenjavanja studenata

S obzirom na to da se obrazovni sustav temelji na učenju različitih informacija, on ne može postojati bez informacijskih usluga i izvora. No, učiti možemo i izvaninstitucionalno, u naše slobodno vrijeme i za profesionalne potrebe. Upravo se zbog toga knjižnica javlja kao mjesto gdje pojedinci mogu naći potrebne informacije. Ideja o informacijskoj pismenosti započela je upravo s pronalaskom informacija korisnika u knjižnicama (školskim, visokoškolskim, gradskim itd.).

Informacijska pismenost ili pismenost 21. stoljeća predstavlja jedan od ciljeva osnovnoškolskog, srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja. Primjerice, u Velikoj Britaniji, Nizozemskoj, Švedskoj i SAD-u informacijsko je opismenjavanje prisutno na razini osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. Osim toga, kao dio programa prisutno je i kao dio visokoškolskog obrazovanja studenata zahvaljujući Bolonjskoj deklaraciji. No, to ne znači da ona nije bila prisutna u akademskoj zajednici i prije Bolonjske deklaracije. Njezinim je donošenjem informacijsko opismenjavanje postalo razvijenije i sveprisutno prihvaćeno zbog toga što je njezina osnovna karakteristika težnja k uspostavi koncepta cjeloživotnog učenja (Rubinić, Stričević 2011: 25).

Informacijska je pismenost uključena i u *Nastavni plan i program za osnovnu školu* u Republici Hrvatskoj u kojem se navodi da „knjižničari unose kvalitativne promjene u odgojno-obrazovni rad knjižnice donošenjem posebnoga programa rada – Informacijska pismenost i poticanje čitanja. Suvremena djelatnost knjižnice usmjerena je na informacijsku pismenost i poticanje čitanja. U današnjem društvu informacijska pismenost je jedna od važnih sastavnica čovjekove pismenosti uopće²¹.

²¹ *Nastavni plan i program za osnovnu školu* preuzet je s [file:///C:/Users/Knji%C5%BEnica/Downloads/Nastavni plan i program za OS 2013%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Knji%C5%BEnica/Downloads/Nastavni%20plan%20i%20program%20za%20OS%202013%20(3).pdf).

Odvijanje programa informacijskog opismenjavanja povezano je uz rad knjižnica, a posebno visokoškolskih knjižnica zbog toga što se taj koncept razvija unutar informacijskih znanosti. Kako se mijenjao obrazovni sustav, tako se promijenio i odnos knjižnica prema pristupu knjiga i njihovu korištenju. Proširenje čitaonica i otvaranje spremišta knjižnica zahtijevale su „dodatna znanja korisnika o uvjetima i alatima za pristup i uporabu građe, snažno potičući sustavno osmišljavanje obrazovanja korisnika kao stalnu i redovitu aktivnost“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 120).

Knjižnice mogu sudjelovati u informacijskom opismenjavanju korisnika na tri različita načina. Prvi od njih je vođeni razgled knjižnica koji pretpostavlja tek polaznu, knjižničnu pismenost, a uključuje tumačenje temeljnih knjižničnih pojmova, snalaženje u njoj itd. Zatim slijedi specifična pomoć u obliku online ili tiskanih vodiča za korisnike, a kao najviša etapa usluge kojom se provodi informacijsko opismenjavanje korisnika predstavljaju tečajevi ili kolegiji. Naravno, pritom se ovdje može raditi o standardnim predavanjima studentima, online tečajevima ili predavanjima pomoću računalnoga softvera (Rubinić, Stričević 2011: 27).

Visokoškolski knjižničari imaju specifičnu ulogu u informacijskom opismenjavanju studenata. Autorice Sonja Špiranec i Mihaela Banek Zorice (2008) navode kako su knjižničari u dvojnoj poziciji – „insajderi i autsajderi“. Naime, oni posreduju između studenata prve godine koji posjeduju neakademski diskurs i profesora, doktora znanosti koji su specijalizirani za određeno područje. Kako knjižničari obično imaju diplome iz dvaju područja, od kojih je jedno iz područja informacijskih znanosti (knjižničarstva), za njih kažemo da imaju interdisciplinarna gledišta te tako mogu „pomoći studentima da preispituju društveni, ekonomski i politički kontekst za proizvodnju i potrošnju informacija“.

Za program informacijskog opismenjavanja najvažnija je suradnja nastavnika i knjižničara i to je razlog zbog kojeg je najbolji model izvođenje

programa u intrakurikularnom tipu kolegija. Studenti mogu unaprijediti svoju znanstvenu komunikaciju promišljanjem dobro postavljenih pitanja koja im postavljaju zajedno nastavnici i knjižničari. Pitanja su obično koncipirana ovako: „Tko posjeduje znanje? Tko ima pristup informacijama? Što se broji kao informacija?“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 123). Odabir modela utječe i na motiviranost studenata. Ona se smanjuje ako program izvodi knjižničar bez prisustva nastavnika. Visokoškolske knjižnice koncept informacijskog opismenjavanja provode obično tako što prvo motiviraju studente prikazujući im vezu između informacijske pismenosti i učenja, a nakon toga slijedi definiranje kompetencija te oblikovanje programa i načina vrednovanja.

Ono što često predstavlja problem jest to što se na knjižnicu obično ne gleda kao na obrazovnu instituciju te joj se često pripisuje administrativna uloga. Kada i govorimo o obrazovnoj ulozi knjižnice, onda se obično misli na različite radionice koje se organiziraju unutar prostora knjižnice. Iz tog je razloga teško navesti sadašnje ili buduće korisnike da upravo na knjižnicu gledaju kao na mjesto na kojem mogu dobiti velik broj potrebnih informacija, kao i temeljna znanja informacijskog opismenjavanja. Razlog zbog kojeg korisnici – studenti ne prepoznaju potencijal knjižnice kao mjesta informacijskog opismenjavanja leži u činjenici da se radi o internetskoj, *Google generaciji* koja sve potrebne informacije prvo traži na internetskom pretraživaču *Googlu* (Williams, Peter, Rowlands, Ian, 2007).²² „Online generacija, (inter)net generacija, digitalna generacija: naraštaj koji uči, radi, istražuje, kupuje i zabavlja se uz podršku tehnologije, krstari internetom i krstareći objedinjuje učenje i zabavu“ (Špiranec 2004: 7).

Kako bi se utjecalo na razvoj informacijske pismenosti studenata, važno je da se nastavnici služe modelom izgradnje znanja te da napuste tradicionalan model reprodukcije znanja. Za razliku od modela reprodukcije znanja u kojem su studenti pasivni primaoci znanja, u modelu izgradnje znanja nastavnici i

²² Više o informacijskoj (ne)pismenosti Google naraštaja u Rubinić, Stričević 2011.

studenti međusobno surađuju na izgradnji baze znanja. „Ta se baza znanja tijekom izvođenja nastave otkriva i nadopunjuje, pri čemu se koriste različiti izvori informacija, a nastavnik ima ulogu mentora studentima u tom procesu“ (Hoić – Božić 2003: 17). Modelom izgradnje znanja nastavnik je svojevrsni trener svojim studentima, on im daje određene informacije koje zatim svaki student mora samostalno analizirati, vrednovati i skupiti ih u znanje²³. S obzirom na to da nastavnici ne mogu studentima prenijeti sve potrebno znanje iz područja koje ih zanima, koje studiraju, nužno je organizirati nastavu kao model izgradnje znanja jer će ih tako naučiti kako da samostalno pretražuju informacije i prate nove trendove iz područja zanimanja. Dakle, nastavnici bi trebali poticati studente na samostalno istraživanje različitih tema, a jedan od načina na koji to mogu postići je pisanje seminarskih radova. „Seminari služe za nadgledanje i provjeru napretka studenata u pronalaženju informacija, njihovoj analizi i vrednovanju te objedinjavanju i objavljivanju kao cjelovitih radova“ (Hoić – Božić 2003: 18). Pri pisanju seminara studenti će posegnuti za različitim izvorima informacija kako bi napisali što bolji i kvalitetniji rad. Osim odlaska u knjižnicu i traženja pomoći knjižničara pri pronalasku potrebne literature, velik će broj studenata prve informacije potražiti na internetskom pretraživačku *Googleu* kojim se svakodnevno koriste. Razvoju informacijske pismenosti doprinosi i zahtjev velikoga broja nastavnog osoblja za izradom različitih vrsta studentskih radova, među ostalim i izradom *PowerPoint* prezentacija²⁴ kako bi se istraživana tema prikazala drugim kolegama na što zanimljiviji način te tako zadržala njihovu pažnju. Naime, pri izradi prezentacije studenti su primorani

²³ „Osnovna je zadaća nastavnika naučiti studente kako učiti, drugim riječima stvoriti informacijski pismene studente, odnosno buduće informacijski pismene stručnjake u svom području“ (Hoić – Božić 2003: 17).

²⁴ „Microsoft PowerPoint je grafički program za izradu prezentacija koji znatno olakšava prijenos poruke publici. Tekst se u Microsoft PowerPoint vrlo lako unosi iz drugih programa kao što su Microsoft Word što znatno ubrzava proces izrade prezentacije. Osim toga, velika je mogućnost odabira boja, dizajniranja svake stranice, primjene animacija i prijelaza između stranica te unosa filmova i zvukova. Navedeno omogućava relativno jednostavno stvaranje zanimljive i atraktivne prezentacije“ (<http://www.carnet.hr/referalni/obrazovni/iom/IlustracijaIPP.html#>).

sažeti velik broj informacija koje su naveli u svojim radovima te ih na taj način ponovno organizirati na nov i zanimljiv način. Presentacija seminarskoga rada može se na kraju objaviti na internetu.

5.4. Primjeri dobre prakse u provođenju programa informacijskog opismenjavanja na visokoškolskoj razini u Republici Hrvatskoj

U ovom će se poglavlju navesti nekoliko primjera programa informacijskog opismenjavanja koje provode visokoškolski knjižničari na svojim institucijama. Kao što je navedeno u prethodnom tekstu rada, nužno je prikazati primjere dobre prakse provođenja ovakvih programa, koje bi i druge visokoškolske knjižnice trebale provoditi u suradnji s nastavnicima, zbog naglog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i promjena u visokoškolskom obrazovanju (bolonjski proces). Budući da se program informacijskoga opismenjavanja uglavnom ne provodi u Republici Hrvatskoj, vrijedi pokazati pozitivne rezultate koje postižu visokoškolske knjižnice provođenjem ovoga programa kako bi se postavile smjernice u kome smjeru visokoškolski knjižničari moraju razvijati svoje informacijske usluge.

5.4.1. Primjer istraživanja informacijske pismenosti studenata u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (NSK)

Kao što smo prethodno naveli, knjižnica igra veliku ulogu u obrazovanju svojih korisnika i razvoju njihove informacijske pismenosti. Najbolji se rezultati provođenja ovoga programa očituju u suradnji knjižnice i nastave, odnosno knjižničara i nastavnika. Ključnu ulogu u informacijskom opismenjavanju studenata ima i Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. „Kao središnja knjižnica Sveučilišta u Zagrebu izgrađuje odgovarajuće zbirke (svih područja znanosti) za potrebe sveučilišta i šire akademske znanstvene zajednice, sa

svrhom osiguranja djelotvorne podrške obrazovnim, nastavnim i znanstvenoistraživačkim postupcima“ (Bračanov, Golubović, Seiter-Šverko 2014: 48). Po uzoru na ostale sveučilišne knjižnice, NSK je osmislio programe kojima će se informacijska pismenost uključiti u sveučilišni kurikulum. Godine 2004. knjižnica je osnovala *Virtualnu učionicu* koja „kroz interaktivan, multimedijalni i fleksibilan sustav omogućuje samostalno učenje i pravodobnu edukaciju bez prostornih i vremenskih ograničenja“ (Špiranec, 2004: 9). Program Virtualne učionice obuhvaća sljedeće module:

1. definiranje informacijskog problema
2. vrste i korištenje informacijskih izvora
3. pronalaženje informacijskih izvora u knjižnicama
4. strategije pretraživanja
5. knjižnični katalog NSK
6. informacije na www
7. vrednovanje informacija
8. citiranje literature.²⁵

Kroz ovih se sedam važnih modula studente uvodi u znanstvenoistraživački rad zbog toga što dobivaju upute o pisanju ključnih riječi, objašnjenja razlika između tiskanih i elektroničkih izvora, donosi razliku između slobodnoga pretraživanja i pretraživanja prema kontroliranom rječniku. Informacije o načinima korištenja knjižničnog kataloga NSK dobivaju se putem animacija, a modul posvećen vrednovanju informacija problematizira postojanje velikog broja različitih vrsta informacija na internetu koje su dostupne svima. Poglavlje o citiranju literature ovdje je također istaknuto kao važno zbog toga što se velik broj seminarskih (završnih, diplomskih) radova izravno preuzima bez navođenja imena autora te se tako čini intelektualna krađa.²⁶

²⁵ Pristup Virtualnoj učionici NSK moguć na <http://db.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=92>.

²⁶ Više o projektu, sadržajima i obilježjima Virtualne učionice NSK u Špiranec, 2004: 7 – 11. Članak je dostupan na internetskoj stranici http://eprints.rclis.org/5757/1/Edupoint_25_Spiranec.pdf.

Sljedeći je projekt pod nazivom *Uvod u svijet informacija* Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu pokrenula 2011. godine. Radi se o projektu namijenjenom završnim razredima srednje škole kako bi se odmah u početku učenici upoznali sa svijetom informacija i strategijama njihova pretraživanja. Ovakvim projektom NSK želi olakšati učenicima snalaženje u akademskom svijetu jer se brojni studenti teško prilagođavaju na nov način obrazovanja te to često može rezultirati odustajanjem od studija.

Istraživanje informacijske pismenosti studenata u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu proveli su Antica Bračanov, Vesna Golubović i Dunja Seiter-Šverko. Cilj tog istraživanja bio je „ustanoviti razinu znanja i vještina potrebnih za korištenje, razumijevanje i primjenu informacijskih izvora kod studenata/korisnika Knjižnice“ (Bračanov, Golubović, Seiter-Šverko 2014: 49). Rezultati su pokazali kako pri nailasku na poteškoće, odnosno ako korisnici ne pronađu traženi podatak, polovica ispitanika traži informaciju pod drukčijim pojmovima, 37.9 % ih traži pomoć knjižničara, a 6.4 % odustaje i smatra kako knjižnica ne posjeduje potrebnu literaturu. Najveći postotak korisnika u traženju podataka koristi se metodom pokušaja i pogreške, ostali sumnjaju u svoje pretraživačke sposobnosti te traže pomoć, dok drugi u potpunosti odustaju. Autorice na temelju rezultata ove ankete zaključuju kako je studentima potrebna edukacija i kada je u pitanju pretraživanje kataloga za koji se obično smatra da se njime studenti odlično služe kao pripadnici „online“ generacije. Rezultati poznavanja pravila o citiranju i navođenju izvora pokazala su kako je nešto manje od polovice korisnika znalo kada pravilno navoditi izvore.

Autorice zaključuju sljedeće: „Iako su studenti korisnici tzv. Google naraštaja, ovo istraživanje dokazuje da im nedostaju informacijske vještine u postavljanju učinkovite strategije pretraživanja, sposobnost odabira značajne i kvalitetne informacije te poznavanje pravila o citiranju. Zbog toga knjižnice imaju zadaću programima informacijskog opismenjavanja razvijati pozitivan odnos studenata prema istraživačkom radu, zagovaranju etičnosti u znanosti i

poštivanju autorskih i srodnih prava“ (Bračanov, Golubović, Seiter-Šverko 2014: 49).

5.4.2. Informacijska pismenost u nastavnom programu Medicinskog fakulteta u Zagrebu

Anketu o istraživanju informacijske pismenosti studenata proveli su i profesori s Medicinskoga fakulteta u Zagrebu Lea Škorić, Marijan Šember, Helena Markulin i Jelka Petrak. Autori su željeli istražiti stav studenata prema uvođenju obaveznog kolegija u diplomski studij pod nazivom *Uvod u znanstveni rad u medicini* koji izvodi Središnja medicinska knjižnica Medicinskoga fakulteta. Osim ovog obaveznog kolegija, na diplomskome se studiju nudi i izborni kolegij *Važno je naći valjan dokaz* koji je također vezan uz procese informacijskog opismenjavanja studenata. „Ciljevi predmeta *Uvod u znanstveni rad u medicini* su razvoj pozitivnog stava prema cjeloživotnom stjecanju znanja, svladavanje vještine traženja i kritičke prosudbe objavljenih informacija, stjecanje sposobnosti prikupljanja i obrade podataka, upoznavanje načela etičkoga postupanja u istraživanju kao i osnova predstavljanja rezultata istraživanja“ (Škorić, Šember, Markulin, Petrak 2012: 20 – 21). Prednosti ovoga kolegija su upoznavanje studenata s obilježjima medicinske literature, načinima organizacije medicinskih informacija kao i načina njihova prijenosa. Za izvođenje nastave osigurano je računalo za svakog studenta posebno što je vrlo važno na vježbama kako bi se svaki student zasebno doveo u situaciju da pretražuje baze podataka, mrežne stranice, elektroničke knjige itd.

Anketu prethodno spomenutih autora ispunjavali su polaznici ovog kolegija, točnije 254 studenata. U vrlo kratkom upitniku od četiri pitanja studenti su se trebali izjasniti o potrebi i korisnosti sadržaja ovog kolegija u nastavnom planu i programu.

Rezultati su pokazali da čak 69 % studenata želi da ovaj kolegij postoji kao obavezan, dok samo 2 % studenata smatra kako je to nepotreban kolegij, a ostali bi voljeli da se taj kolegij uvrsti kao izborni. Šezdesetak posto studenata smatra da će im ovaj kolegij koristiti u daljnjem studiju, a najviše njih smatra da pridonosi razvoju informacijske pismenosti. Kao nakorisniji sadržaj ovog kolegija studenti su izdvojili pretraživanje bibliografskih baza podataka.

I iz ovih se rezultata istraživanja vidi kako je važno da i visokoškolske knjižnice sudjeluju u osmišljavanju projekata za informacijsko opismenjavanje studenata te surađuju s nastavnicima. Važno je da studenti vide korist od ovakvog tipa kolegija te da podržavaju njegovo odvijanje kako on ne bi ostao samo prazno slovo na papiru.

5.4.3. Informacijska pismenost na Sveučilištu u Zadru

Na Sveučilištu u Zadru provodi se *Informacijska pismenost* u obliku izbornog kolegija. Namijenjen je prvenstveno studentima prve godine preddiplomskog studija, ali ga mogu upisati i studenti viših godina ako žele. Na tom se kolegiju očituje suradnja nastavnika i visokoškolskih knjižničara zbog toga što kolegij izvode nastavnici s Odjela za informacijske znanosti i knjižničari iz Sveučilišne knjižnice. „Cilj kolegija je osposobiti studente za pretraživanje, pronalaženje, vrednovanje i uporabu informacija te korištenje informacijskih ustanova i izvora u akademskom obrazovanju, kao i za stjecanje osnova za razumijevanje i primjenu informacijskog opismenjavanja²⁷. Kako bi se ovi ciljevi ispunili, na kolegiju se obrađuje pojam informacijske pismenosti, objašnjava se svrha Sveučilišne knjižnice i snalaženja u njoj, baza podataka i citiranja drugih autora, daju se upute kako pronaći knjižnične materijale i informacije na internetskoj mreži, ukazuje se na važnost razlikovanja točnih od

²⁷ Ciljevi izbornoga kolegija *Informacijska pismenost* preuzeti su s http://ozk.unizd.hr/wp-content/uploads/2012/02/Informacijska-pismenost_final.pdf.

netočnih informacija te, ono najvažnije, objašnjava se zašto seminarski rad nastao kao *copy – paste* tuđih radova s interneta nije dobar.

5.4.4. Program informacijskog opismenjavanja na Sveučilištu u Osijeku

Prikaz provođenja programa informacijske pismenosti na Filozofskom i Pravnom fakultetu u Osijeku dale su autorice članka *Library instruction in two croatian academic libraries* Kornelija Petr Balog, Ljiljana Siber i Bernardica Plaščak. Knjižnica Pravnoga fakulteta započela je s programom 2012. godine s ciljem podizanja svijesti o važnosti informacijskog opismenjavanja studenata koji će im trebati tijekom studija, ali i tijekom cijeloga života (profesionalno usavršavanje). Autorice su napravile istraživanje korisnosti provođenja programa informacijske pismenosti, a polazna hipoteza im je bila da će bolje rezultate u pisanju seminarskih radova postići oni studenti koji će pohađati radionice informacijske pismenosti (test grupa) u odnosu na one koji neće (kontrolna grupa). Kao kriterij su izabrale upravo seminarske radove jer se u njihovu pisanju najbolje može utvrditi razina informacijske pismenosti studenata – sposobnost pretraživanja informacija i relevantnih izvora te njihova implementacija u tekst seminara.

Radionice je vodio knjižničar, a na njima se govorilo o relevantnim izvorima podataka (katalogima, bazama podataka), vrednovanju izvora, pravilnom navođenju izvora i strategijama pretraživanja. Svoje zadovoljstvo studenti su pokazali ispunjavanjem upitnika na kraju radionica. Prema tim anketama pokazalo se veliko zadovoljstvo studenata zbog toga što bi njih 96.6 % preporučilo ovu radionicu svojim kolegama. Konačni rezultati pokazuju veću samostalnost studenata u potrazi za izvorima informacija iz test grupe u odnosu na kontrolnu grupu. Pri pisanju seminarskih radova izvore je samostalno pretraživalo 55.05 % studenata iz test grupe, 24 % ih je tražilo pomoć nastavnika, a pomoć knjižničara ih je tražilo najmanje (21 %). Kontrolna je

grupa najveću pomoć u pretraživanju literature tražila od knjižničara (37 %), zatim učitelja 34 %, a najmanje ih je pretraživalo samostalno (29 %).

Knjižnica Filozofskoga fakulteta radionice je započela 2010. godine, a one su se bazirale na pretraživanju informacija putem OPAC i baza podataka. Rezultati anketa iz 2010., 2011. i 2012. godine pokazali su zadovoljstvo studenata koji su pohađali radionicu (oko 95 %) zbog toga što smatraju da će im znanja i vještine koje su tamo stekli pomoći tijekom studija i kasnije na radnom mjestu. Rezultati su pokazali i napredak u pisanju završnih radova te kritičnost studenata prema internetskim izvorima koje će nadalje koristiti u manjoj mjeri nego što su to do sad.

Oba su istraživanja o vrednovanju programa informacijskog opismenjavanja studenata na visokoškolskoj razini pokazala potrebu razvijanja programa informacijskog opismenjavanja studenata s obzirom na promjenu u obrazovnom okruženju i nagli razvoj tehnologije.

5.4.5. Informacijsko opismenjivanje studenata na Pravnome fakultetu u Rijeci

Na Pravnome fakultetu u Rijeci također je provedeno istraživanje o vrednovanju programa informacijske pismenosti na visokoškolskoj razini (Golenko, Vilar, Stričević 2013). I ono je pokazalo slične rezultate kao i prethodna. Naime, studenti, koji nisu polazili programe informacijskog opismenjavanja, pri pretraživanju izvora koriste se najviše internetom na kojem preuzimaju elektroničke izvore. S druge strane, studenti koji su polazili programe pokazuju veću samostalnost u korištenju *online kataloga*, baza podataka (domaćim i stranim) te se pri pisanju radova podosta koriste različitim knjižničnim izvorima. Zahvaljujući provođenju neformalne edukacije informacijskog opismenjavanja studenata kroz suradnju knjižničara i nastavnika,

studenti pokazuju zavidnu razinu temeljnih informacijskih kompetencija te sposobnosti i vještina koje su im potrebne u području prava.

Na temelju prethodno navedenih pozitivnih učinaka, uključivanje programa informacijskog opismenjavanja studenata na formalnoj je razini nužno, jednako kao i međusobna suradnja nastavnika i knjižničara u provođenju programa informacijske pismenosti.

5.5. Odras informacijske pismenosti na radnome mjestu

Na kojem god radnome mjestu ljudi radili, oni moraju biti informacijski pismeni kako bi ga dobro obavljali i bili u koraku s vremenom. Zaposlenici moraju znati kako doći do potrebne informacije kako bi riješili svakodnevne probleme na poslu zbog toga što je „znanje temeljna proizvodna snaga i glavni uvjet uspješnosti, a obaviještenost, sposobnost stjecanja znanja i primjena znanja glavni motor produktivnosti“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 131). Naime, u vrijeme u kojem su se oni školovali ili studirali za takve se probleme možda nije niti znalo da postoje, stoga se nisu niti mogli pripremiti/naučiti kako reagirati na novonastale kompleksne probleme. Današnje su organizacije i tvrtke svjesne tog problema, stoga kako bi opstale na tržištu i bile u korak s vremenom žele postati tzv. učeće organizacije (*learning organizations*). Kako tehnologija napreduje iz dana u dan, radnici moraju znati kako i gdje pronaći relevantnu informaciju bez ičije direktne pomoći. Uz to, pronađenu informaciju moraju podvrgnuti procjeni i, naravno, moraju je znati upotrijebiti u pravilnom kontekstu. Otuda ponovno objašnjenje važnosti cjeloživotnog učenja, učenja tijekom cijeloga života pa tako i radnoga vijeka (Špiranec, Banek Zorica 2008: 131).

„Informacijski pismen zaposlenik je kritički mislilac i rješavatelj problema. Razvio je sposobnost donošenja informiranih odluka temeljenih na sposobnosti integracije s informacijskim okruženjima, sustavima, izvorima, uslugama ili drugim pojedincima“ (Špiranec, Banek Zorica 2008: 132).

Prvi dokument u kojem se spominje povezanost informacijske pismenosti i radnoga mjesta seže u 1991. godinu, a radi se o Izvješću američkoga Ministarstva rada (SCANS Report, 1991). U njemu se navodi popis sposobnosti kojima moraju ovladati svi zaposlenici kako bi uspješno radili u današnjem tehnološki razvijenom društvu. Svakako valja spomenuti sposobnost prepoznavanja informacijskih potreba, pristupanja informacijama i njihovoj evaluaciji, sposobnost organizacije i analize informacija te, ono najvažnije, korištenje računalom kako bismo sve te radnje mogli izvršiti.²⁸

Iako brojne organizacije ulažu u informacijsko-komunikacijske tehnologije i nastoje tako ostati konkurentnima na tržištu, najčešći problem predstavljaju upravo zaposlenici (posebno stariji kadar) koji ne znaju/ne žele koristiti svima dostupne informacijske izvore, čak ni ne vide njihovu prednost ili ne žele surađivati s kolegama. Rješenje tog problema moguće je jedino ako se osvijesti potreba informacijskog opismenjavanja zaposlenika i to ne samo onih koji se nalaze na višim, odgovornijim položajima, već zaposlenika svih profesija. Ovdje ne govorimo isključivo o vidu zabilježenoga znanja kao vrste informacijske pismenosti, već i o socijalnim odnosima i iskustvima iz kojih zaposlenici mogu formirati novo znanje. Autorice Sonja Špiranec i Mihaela Banek Zorica (2008) spominju primjer stvaranja novoga znanja liječnika stažista koji je uz pomoć svojih kolega došao do novih znanja koja su mu nužna u radu s pacijentima. Naime, ako mladom liječniku na pregled dođe pacijent u teškom stanju s nekoliko različitih simptoma i on ne uspije utvrditi dijagnozu, informacijski će pismen biti onaj liječnik koji će brzo potražiti starije, iskusnije kolege i zamoliti ih za pomoć, a ne onaj koji će sjesti za računalo i tražiti odgovor na problem.

²⁸ Detaljan opis sposobnosti vezanih uz informacijsku pismenost na radnome mjestu u Špiranec, Banek Zorica 2008: 132.

6. RASPRAVA

U radu je prikazana važnost provođenja programa informacijske pismenosti studenata na visokoškolskoj razini kako bi se uspješno snalazili u svakodnevnim akademskim zadacima – traženju literature, citiranju, pretraživanju informacija, razlikovanju točnih od netočnih informacija, pisanju seminarskih i završnih radova. Iako je važnost informacijskog opismenjavanja prepoznata u akademskim krugovima, ona se kod nas i dalje ne provodi u velikoj mjeri. Odnosno, pronađen je mali broj primjera na visokoškolskim institucijama gdje su programi informacijskog opismenjavanja uključeni na formalnoj razini institucije, već se uglavnom provode u neformalnom dogovoru s nastavnim osobljem. Za razliku od Republike Hrvatske, u drugim zemljama ona predstavlja praksu koja se već duže vrijeme provodi. Kod nas se program informacijskog opismenjavanja provodi ponajviše neformalno, odnosno suradnjom knjižničara i nastavnika, dok je na formalnoj razini zabilježen relativno mali broj takvih programa od kojih su neki od njih navedeni i u ovome radu. Upravo je zbog toga nužno provoditi istraživanja ovoga tipa kako bi se ukazalo na važnost provođenja programa informacijske pismenosti uopće, a posebno na visokoškolskoj razini. Naime, većina se studenata teško snalazi u pronalaženju literature i relevantnih informacija za pisanje svojih seminarskih radova, posebno kada moraju istražiti teme koje im nisu poznate te ih ne razumiju, ali i u svakodnevnom radu gdje se zahtijeva visok stupanj samostalnosti i korištenje različitih informacijskih izvora te vrednovanje relevantne informacije.

7. ZAKLJUČAK

Informacijsku je pismenost kao obrazovni program nužno integrirati u redovnu nastavu na osnovnoškolskoj, srednjoškolskoj i visokoškolskoj razini. Ipak, ona će biti izražajnije u visokom školstvu zbog same organizacije rada sveučilišta i izvedbenih programa pojedinih kolegija. Na fakultetima se više inzistira na pisanju projekata, seminarskih, završnih i diplomskih radova koji zahtijevaju više samostalnog istraživačkoga rada te odlaska u knjižnicu ili pretraživanja internetskih stranica kako bi se došlo do potrebnih i relevantnih informacija. Informacijsku će pismenost pokazati oni studenti koji imaju razvijene strategije za prikupljanje informacija, koji znaju potrebne informacije odabrati u velikom broju izvora, povezati ih, nepotrebne izbaciti te ih prikazati na nov, zanimljiv način. Informacijski je pismen student upoznat s pravilima citiranja i ne preuzima neovlašteno tuđe radove.

Istraživanja zastupljenosti informacijske pismenosti i provođenje programa informacijskog opismenjavanja na visokoškolskim institucijama u Republici Hrvatskoj pokazala su kako korisnicima nedostaju vještine pravilnog postavljanja upita pretraživanja, ne poznaju dobro pravila o citiranju te im nedostaje sposobnost odabira kvalitetnih informacija, odnosno nedostaju im temeljne, ali i kontekstualne vještine informacijske pismenosti. Stoga su izuzetno pozitivna nastojanja i rezultati istraživanja, primjerice na Medicinskom fakultetu u Zagrebu koja su pokazala zadovoljstvo studenata s programom informacijske pismenosti uvrštenim u nastavu u obliku obveznog i izbornog kolegija.

Informacijska pismenost temelj je cjeloživotnog učenja koje nudi mogućnost snalaženja u tehnološki razvijenom društvu, kao i rješavanja problema prouzročenih znanstvenim i kulturnim kretanjima. Istražena literatura i analiza programa informacijskog opismenjavanja studenata ukazuju na važnost i

potrebu šireg istraživanja koje bi se temeljilo na podlozi informacijskih potreba studenata, ali i svih drugih sudionika obrazovnog procesa.

8. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Današnje društvo karakterizira velik broj informacija do kojih možemo doći putem različitih izvora. Studenti najčešće potrebne informacije za pisanje seminarskih radova traže na internetu zbog toga što im je to najlakše pretraživi i najdostupniji izvor. Osim toga, za današnju mladež kažemo da pripada tzv. „Google generaciji“. Kako bi studenti tim informacijama pristupili analitički, oni moraju biti informacijski pismeni. Informacije valja odabrati, vrednovati i etički ih koristiti, što bi značilo da studenti trebaju poznavati pravila o citiranju izvora. Budući da mnogi mladi ne znaju kako pristupiti pretraživanju informacija po završetku srednjoškolskog obrazovanja, oni se ne snalaze u akademskom svijetu te to može imati trajnije posljedice na njihov studij, a može i rezultirati odustajanjem. Zbog toga je važno uvoditi programe informacijskog opismenjavanja u izvedbene planove nekih kolegija kako bi se studente uputilo na korištenje informacijama. U njihovu opismenjavanju sudjeluju i visokoškolske knjižnice kao mjesta na kojima se uči i istražuje. Rad pokazuje rezultate prijašnjih istraživanja sveučilišnih profesora i knjižničara o programima informacijske pismenosti.

Ključne riječi: informacijska pismenost, cjeloživotno obrazovanje, visokoškolsko obrazovanje, visokoškolska knjižnica, bolonjski proces, modeli informacijske pismenosti, standardi informacijske pismenosti.

9. LITERATURA

1. ALA, *Presidential Committee on Information Literacy: Final Report*, 1989.,
http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/president_ial.cfm, posjet 15. prosinca 2015.
2. Alexandria Proclamation on Information Literacy and Lifelong learning, The final report of the High-Level Colloquium on Information Literacy and Lifelong Learning, held at the Bibliotheca Alexandrina, 2005.,
<http://archive.ifla.org/III/wsis/info-lit-for-all.htm>, posjet 14. prosinca 2015.
3. Association of College and Research Libraries, *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*, 2000.,
<http://www.ala.org/acrl/ilcomstan.html>, posjet 14. prosinca 2015.
4. Bainton, Toby, *Information literacy and academic libraries: the SCONUL approach*, Proceedings of the 67th IFLA Council and General Conference, August 16-25, 2001.
5. Bates, Marcia J., *The Design of Browsing and Berrypicking Techniques for the Online Search Interface*, *Online Review*, 13, 5 (1989), 407-424.
6. Bračanov, Antica, Golubović, Vesna, Seiter-Šverko, Dunja, *Istraživanje informacijske pismenosti studenata u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu*, 2014.,
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=209961, posjet 27. studenog 2015.
7. Bruce, Christine, *Information literacy research: dimensions of the emerging collective consciousness*, *Australian Academic & Research Libraries*, 31, 2 (2000), 91-109.

8. Bruce, Christine, *Information Literacy as a Catalyst for Educational Change*, 2004., www.nclis.gov/libinter/infolitconf&meet/papers/bruce-fullpaper.pdf, posjet 11. prosinca 2015.
9. Bruce, Christine, *The Seven faces of information literacy*, Adelaide : Auslib Press, 1997.
10. Bundy, Alan, *Australian and New Zealand information literacy framework: principles, standards and practice*, 2004., http://www.utas.edu.au/_data/assets/pdf_file/0003/79068/anz-info-lit-policy.pdf, posjet 9. prosinca 2015.
11. Eisenberg, Michael B., Berkowitz, Robert E., *Information problem-solving: The big six skills approach to library and information skills instruction*, Norwood, NJ: Ablex, 1990.
12. Golenko, Dejana, Vilar, Polona, Stričević, Ivanka, *Academic Strategic Documents as a Framework for Good Information Literacy Programs: Case Study of Law Faculties in the Republic of Croatia. // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 415-421.*
13. Hoić-Božić, Nataša, *Razvoj informacijske pismenosti studenata kroz izradu seminarskih radova*, 2003., http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_17_1.pdf, posjet 3. prosinca 2015.
14. Jesus, Lau, *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju: završna verzija: recenzirano 30. srpnja 2006.*, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Zagreb, 2011.

15. Kuhlthau, Carol C., *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services*, Norwood, N.J.: Ablex Publishing Corporation, 1993.
16. Lasić-Lazić, Jadranka, *Informacijska tehnologija u obrazovanju: znanstvena monografija*, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014.
17. Maravić, Jasminka, *Cjeloživotno učenje*, 2003., http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_17_1.pdf, posjet 28. studenog 2015.
18. Owusu-Ansah, Edward K., *Debating definitions of information literacy: enough is enough*, *Library Review*, 54, 6 (2005), 366-74.
19. Pastuović, Nikola, *Cjeloživotno učenje i promjene u školovanju*, 2008., https://www.google.hr/search?q=%C5%A0piranec%2C+Lasi%C4%87-Lazi%C4%87&rls=com.microsoft:hr:%7Breferrer:source?%7D&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=1I7ADFA_en&gfe_rd=cr&ei=VJ5pVojnIOyg8wfz_w5f4Cg&gws_rd=ssl#q=pastuovi%C4%87+2008., posjet 30. studenog 2015.
20. Petr Balog, Kornelija, Siber, Ljiljana, Plašček, Bernardica, *Library Instruction in Two Croatian Academic Libraries. // Worldwide Commonalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice: European Conference on Information Literacy, ECIL 2013 Istanbul, Turkey, October 22-25, 2013, Revised Selected Papers / editors Kurbanoglu, Serap ; Grassian, Esther ; Mizrachi, Diane ; Catts, Ralph ; Špiranec, Sonja. Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London : Springer International Publishing, 2013. Str. 558-565.*

21. Petrak, Jelka, *Bolonjski proces – uloga knjižnica u strateškom iskoraku europskih sveučilišta*, 2006., http://lib.irb.hr/web/en/about/library-staff/item/841-bolonjski-proces_knji%C5%BEnica_europska-sveu%C4%8Dili%C5%A1ta.html, posjet 7. prosinca 2015.
22. Piršl, Elvi, Ambrosi-Randić, Neala, *Prati li reforma učenja reformu visokog obrazovanja?*, 2010., https://www.google.hr/search?q=Prati+li+reforma+u%C4%8Denja+refor+mu+visokog+obrazovanja%3F&rls=com.microsoft:hr:%7Breferrer:source?%7D&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=1I7ADFA_en&gfe_rd=cr&ei=cAJzVv3ENpL98weygovoBA&gws_rd=ssl, posjet 1. prosinca 2015.
23. Rubinić, Dora, Stričević, Ivanka, *Visokoškolska knjižnica u programima informacijskog opismenjavanja studenata: istraživanje programa Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Karl-Franzens Graz*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 4(2011), str. 27. URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119017 (2014-05-07).
24. *SCANS Report The Secretary's Commission on Achieving Necessary Skills: What work requires of schools: A SCANS report for America 2000.*, 1991., <https://wdr.doleta.gov/SCANS/whatwork/whatwork.pdf>, posjet 13. prosinca 2015.
25. Škorić, Lea, Šember, Marijan, Markulin Helena, Petrak, Jelka, *Informacijska pismenost u nastavnom programu diplomskog studija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 2012., http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=157002, posjet 30. studenog 2015.
26. Špiranec, Sonja, Banek Zorica, Mihaela, *Informacijska pismenost: teorijski okvir i polazišta*, Zavod za informacijske studije Odsjeka za

informatijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008.

27. Špiranec, Sonja, *Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje*, 2003., http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_17_1.pdf, posjet 2. prosinca 2015.
28. Špiranec, Sonja, *Virtualna učionica NSK ili kako su knjižnice zakucale na vrata e-učenja*, Edupoint 4, 25(2004).
29. Špiranec, Sonja, Lasić-Lazić, Jadranka, *Obrazovna uloga knjižnica: priprema građana za Europu znanja*, 2004., https://www.google.hr/search?q=%C5%A0piranec%2C+Lasi%C4%87-Lazi%C4%87&rls=com.microsoft:hr:%7Breferrer:source?%7D&ie=UTF-8&oe=UTF-8&sourceid=ie7&rlz=1I7ADFA_en&gfe_rd=cr&ei=VJ5pVojnIOyg8wfw5f4Cg&gws_rd=ssl#q=%C5%A0piranec%2C+Lasi%C4%87-Lazi%C4%87+2004., posjet 26. studenog 2015.
30. Williams, Peter, Rowlands, Ian, *Information Behaviour of the Researcher of the Future*, 2007., www.ucl.ac.uk/slais/research/ciber/downloads/GG%20Work%20Package%20II.pdf, posjet 16. prosinca 2015.
31. Zurkowski, Paul G., *The Information Service Environment: Relationships and Priorities*, 1974., <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED100391.pdf>, posjet 16. prosinca 2015.

Internetski izvori

1. Izrada obrazovnih materijala (PowerPoint prezentacija), <http://www.carnet.hr/referalni/obrazovni/iom/IlustracijaIPP.html#>, posjet 29. studenog 2015.
2. Virtualna učionica Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, <http://db.nsk.hr/DigitalLib.aspx?id=92.>, posjet 24. studenog 2015.
3. Bolonjski proces – europski prostor visokog obrazovanja, http://www.etfos.unios.hr/dokumenti/studiji/Bolonjska_deklaracija.pdf., posjet 21. studenog 2015.
4. Učenje rješavanjem problema (PBL – Problem Based Learning), <http://ahyco.uniri.hr/portal/Glavna.aspx?IDClanka=31>, posjet 5. prosinca 2015.
5. Informacijska pismenost – novi izborni kolegij na Sveučilištu u Zadru, http://ozk.unizd.hr/wp-content/uploads/2012/02/Informacijska-pismenost_final.pdf, posjet 15. prosinca 2015.

10. POPIS KRATICA

ACRL – Američko udruženje za visokoškolske knjižnice

ANZIL – Australski i novozelandski standard

IP – informacijska pismenost

SCONUL – Standing Conference of National and University Libraries

